

Birželio 1 d. Lietuvos mokslų akademijos (LMA) mažoji konferencijų salė buvo užpildyta smalsių klausytojų – čia vyko LMA skyriaus „Mokslininkų rūmai“ bei Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriaus renginys, kuriame kartu su Lietuvos geologų sąjungos Geologų klubo pristatytas žurnalo „Naujoji Romuva“ projektas „Miestas ir jo kalnas“, skirtas Lietuvos sostinės Vilniaus įkūrimo 700-osioms metinėms.

Susidomėjimą kėlė dr. Kazio Napoleono Kitkauskio akademinė pasakaita „800 metų Vilniaus pilių gyvenime“. Intriga ta, kad K. N. Kitkauskas mūrinės statybos pradžią Lietuvoje sieja su XIII a. viduriu, tai yra su Mindaugo laikais, o tai ankstina paradigmą apie europinės civilizacijos atėjimą į Vilnių visu šimtu metų.

Napaleonas Kitkauskas, mano bendraklasis Utenos gimnazijoje, mūsų „Napaliukas“, yra tapęs legendine asmenybe. Gabus jaunuolis, tik septyniolikos tapęs politiniu kaliniu, po septynerių kalinimo metų grįžta į Lietuvą, baigia vidurinę ir aukštąją mokyklą, įgyja architekto specialybę, pradeda dirbti Vilniuje architektūros paminklų restauravimo srityje. Kaupdamas žinias

ir patyrimą, šis nepaprastai darbštus žmogus imasi tyrinėti Lietuvos mūrinių pilių statybos istoriją. Jo išvalgos tirti tai, kas svarbiausia, stebina savo tikslingu pasirinkimu. Mažoje Lietuvoje, po Antrojo pasaulinio karo užgroboje sovietų, jis aptinka laiko ir karų suniokotą Kristijono Donelaičio Tolminkiemį, su kolegomis sugeba įtikinti valdžią, kad dėl „tautų draugystės“ Tolminkiemį verta atstatyti. Jis gilinasi į mūro raidos istoriją, ta tema parengia ir 1980 m. apgina humanitarinių mokslų kandidato (dabar – mokslų daktaro) disertaciją. 1989 m. išleidžia monografiją „Vilniaus pilys“, už kurią 1990 m. jam skiriama Nacionalinė literatūros, meno ir architektūros premija. Tuo metu jis su istorikais ir restauratoriais imasi dešimtmečius trukusių kompleksinių Vilniaus katedros požemių ir Lietuvos didžiųjų kunigaikščių Žemutinių rūmų, kurių išlikę tik pamatai, tyrimų. 1985 m. N. Kitkauskas kartu su prof. Romualdu Budriu Arkikatedros mūruose aptinka paslėptą ir užmūrytą visą Katedros sakralinį lobyną, susidedantį iš kelių šimtų liturginio naudojimo daiktų. Tyrimų duomenys sparčiai kaupiasi, tad jiems valdyti 1993 m. įkuriamas Vilniaus

pilių tyrimo centras. Specialistai ima kelti idėją apie Žemutinių – dabar Valdovų – rūmų atstatymą. Didžiama visuomenės idėją palaido, „Napalys“ ima vesti ekskursijas, kad būtų parodyti atkasti buvusių didingų pastatų pamatai. Atkūrus Nepriklausomybę Lietuva jau gali laisvai pati spręsti savas problemas. Dabar prisimenama, kaip vieną gražią dieną N. Kitkauskas apsilanko „Baltuosiuose rūmuose“ (Prezidentūroje – *red. past.*) ir įtikina rūmų šeimininką, kad Kunigaikščių rūmus reikia ir galima pastatyti iš naujo, ir kad specialistai tam yra pasirengę. „Aukštasis“ sutikimas buvo gautas, prasidėjo dešimtmetį trukęs didelių pastangų ir investicijų pareikalavęs darbas. Mūrinių pilių riteris N. Kitkauskas tapo moksliniu projekto vadovu, ir štai jau keliolika metų Vilniuje Gedimino kalno papėdėje vėl stūkso galingi Valdovų rūmai, kaip priesakas dabarties žmonėms, kad „be praeities nėra ateities“...

Tačiau suteikime žodį pačiam tyrėjui.
Akad. Algimantas Grigelis

Vilnius 700

Vilniaus Žemutinė ir Aukštinė pilys XV a. pradžioje: kairėje – 1387 m. Lietuvos krikšto proga pastatyta Katedra, dešinėje viršuje – mūrinė Aukštinė pilis, tarp Katedros ir Aukštinės pilies – mažasis gynybinis aptvaras (Mažoji žemutinė pilis) su aštuoniasieniu donžonu, priekyje – didysis Žemutinės pilies aptvaras (idėjos autorius A. Vaičekauskas, pagal natūros tyrimais pagrįstą K. N. Kitkauskio rekonstrukciją, 2009).

800 metų Vilniaus pilių gyvenime

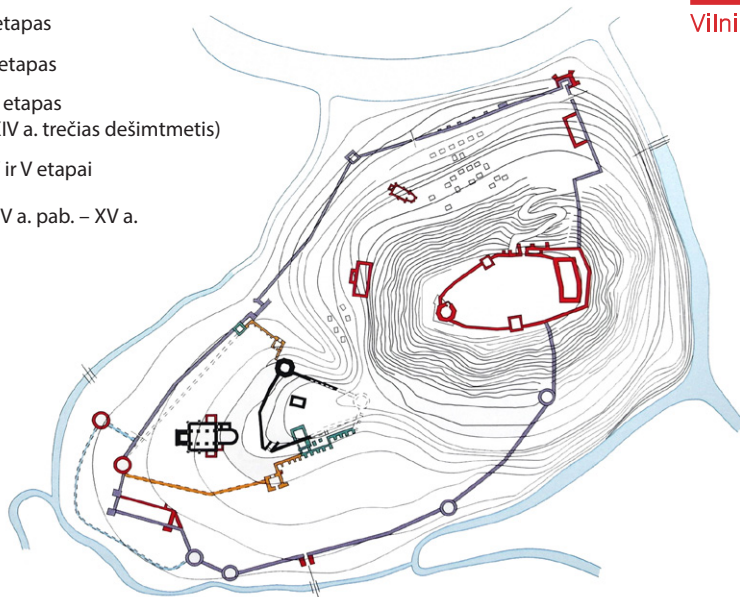

Remdamiesi istoriniais šaltiniais, šiemet minime mūsų valstybės sostinės Vilniaus gyvavimo 700 metų sukaktį. Žinias apie Vilniaus praeitį papildė Lietuvos restauratorių bei Vilniaus pilių tyrimo centro XX a. antrojoje pusėje daryti kompleksiniai šių pilių teritorijos natūros tyrimai. Nustatyta, kad legendinis Šventaragio slėnis vakarinėje pilies (Gedimino) kalno papėdėje turėjo 3–6 m aukščio kyšulį, šiuo metu dengiamą žemėmis, griuvenomis. Ant šio kyšulio mūsų protėviai pradėjo statyti pirmuosius mūro pastatus: tai pirmoji Vilniaus katedra ir į rytus (tarp Katedros ir Pilies kalno) – didžiojo kunigaikščio aptvarinio (gardinio) tipo pilis.

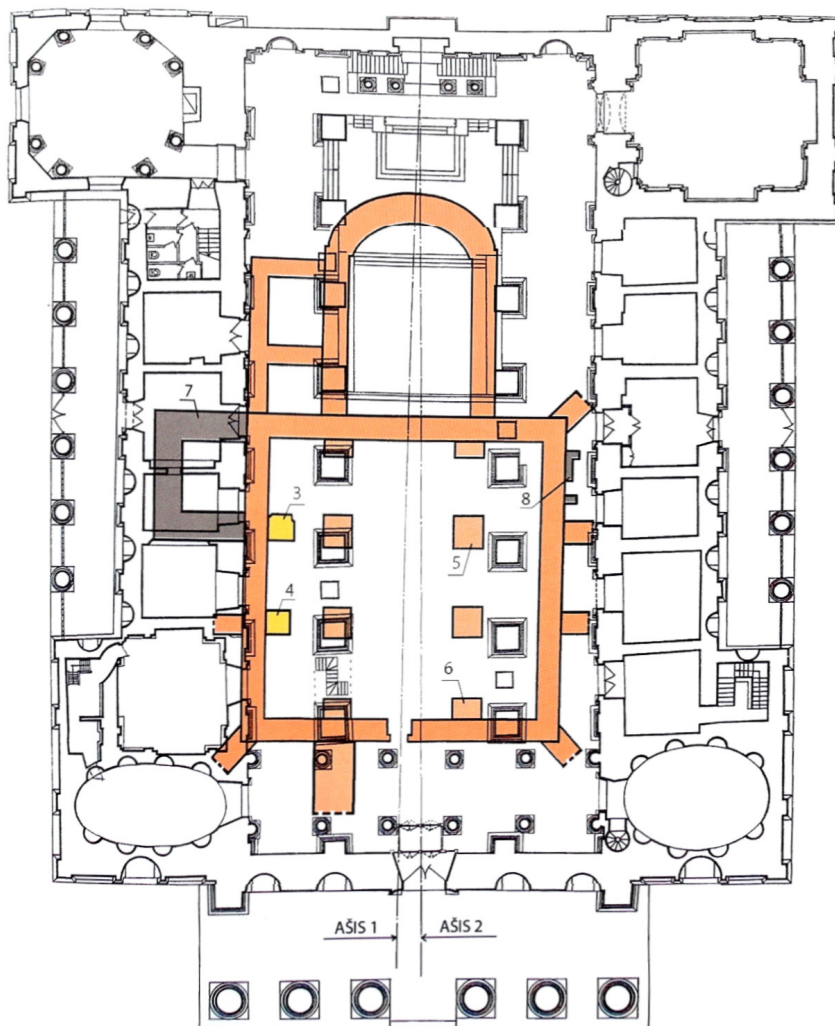
Išryškinti Vilniaus katedros požemiuose pirmosios Katedros pamatai (22,7 x 22,4 m), su presbiterija ir 2,6–2,7 m gylyje slypinčiomis Katedros puošnių grindų iš keraminių glazuruotų plytelių liekanomis. Po karaliaus Mindaugo mirties (1263) Katedra buvo apleista, sudegė, o prie jos šiaurinės sienos pamato liekanų sumūryti dveji laiptai (jie lygiagretūs, tarp jų – 4,6 m tarpas). Manoma, kad šie laiptai buvo sumūryti siekiant pritaikyti Katedros liekanas ikikrikščioniškojo kulto šventyklai (ją mini Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje saugoma Johanno Friedricho Rivijaus kronika, rašyta XVII a. pabaigoje).

1387 m. vėl krikštijant Lietuvą, nugriovus šiuos laiptus, ant pirmosios Katedros sienų pastatytos naujos sienos. Ši Katedra XV a. pradžioje sudegė. Lietuvos didysis kunigaikštis

- I etapas
- II etapas
- III etapas (XIV a. trečias dešimtmetis)
- IV ir V etapai
- XIV a. pab. – XV a.

Žemutinės ir Aukštutinės pilių statinių planas. XIV a. pab. – XV a. pr.

Vilniaus arkikatedros planas. Oranžine spalva pažymėtas pirmosios Vilniaus katedros planas: 1. Pirmosios Vilniaus katedros išilginė ašis; 2. Dabartinės Arkikatedros išilginė ašis; 3. Senieji rytiniai laiptai po Arkikatedros šiaurinės navos grindimis; 4. Senieji vakariniai laiptai; 5. Per tyrimus atkastas pietinio pilioriaus pamatas; 6. Pietinio piliastro išlikęs pamatas ir bazė; 7. Šiaurinis priestatas (XIV a. pab.); 8. Laidojimo kriptos su freska „Nukryžijavimas“ liekanos. Brėžinio autorius K. N. Kitkauskas.

Vytautas Didysis, ruošdamasis savo karūnacijai 1430 m., jos vietoje pastatė žymiai didesnę, kurios sienų didžioji dalis yra išlikusi. Į rytus nuo pirmosios Katedros XIII a. viduryje statytoje aptvarinio (gardinio) tipo pilyje šiaurės vakarų kampe stovėjo apvalios formos bokštas. Pilies kiemas buvo apie 0,22 ha dydžio (šio kiemo vieta maždaug sutampa su neseniai atkurtu Valdovų rūmų vidaus kiemu). Aptvaro viduje stovėjo du mūriniai pastatai.

Daugeliui Europos viduramžių rezidencijų būdinga, kai valdovo ir sakralinė vieta yra šalia viena kitos. Žemutinės pilies ankstyvosios mūro statyboms naudota baltiška (dar vadinama vendine) plytų perriša (kai horizontalioje plytų mūro fasado eilėje dviejų greta sudėtų plytų ilgąsias kraštines keičia viena trumpoji). Mūsų tyrimais nustatyta, kad mūras su šia plytų perriša Vilniaus Žemutinėje pilyje buvo naudotas 10 ha plote maždaug iki XIV a. vidurio.

Į pietus nuo Katedros varpinės XIV a. antroje pusėje sumūrytas pastatas, kurį kunigaikštis Jogaila 1387 m. Lietuvos krikšto proga padovanojo Vilniaus vyskupui. Šio

pastato mūrų liekanose plytų perriša jau vėlesnė – gotikinė. Tokia plytų perriša mūrytos Aukštutinės pilies gotikinių rūmų (jų antro aukšto salė yra 30 x 10 m dydžio) sienos, gynybinio aptvaro sienos ir bokštai.

Pranešimo metu ekrane demonstruotos per šiuos tyrimus gautų išvadų pilių vizualinės rekonstrukcijos: ir XIII a. vidurio, ir XIV a. pabaigos – XV a. pradžios, ir XVI a. antrosios pusės (jos parengtos padedant įmonei „Metalas forma“), nors palyginti neseniai (ypač lenkakalbėje prieškarinio literatūroje) mums buvo bandoma įteigti, kad iki XV a. pradžios mūro statybos Lietuvoje apskritai nėra buvę.

1999 m. perklojant Katedros aikštės grindinį, miesto administracijos nurodymu buvo atkasta minėto XIV a. antrosios pusės mūrinio pastato sienų tik viršutinė dalis, nors reikėjo kasti giliau (kultūrinių sluoksnių storis čia siekia 8–9 metrus). Taip praleista proga giliau pažinti Vilniaus pilių praeitį. Juk netoli Sankt Peterburgo esančio Naugardo miesto senieji kultūriniai sluoksniai kruopščiai tiriami daugelį dešimtmečių.

Archeologai kol kas neišsakė vieningos nuomonės dėl ankstyvosios Vilniaus pilių teritorijoje gyvenvietės susikūrimo pradžios. Nors jau esama apščiui duomenų, leidžiančių tai daryti. Pavyzdžiui, Pilies (Gedimino) kalno vakarinėje papėdėje esančio kyšulio aplinkoje (arčiau Katedros) ir šio kyšulio pietiniame šlaite rasta daug artefaktų su XII a. antrosios pusės – XIII a. pradžios importine keramika, liudijanti, kad čia tuo metu būta turtinųjų asmenų sodybų. Taigi tuo metu rūmų teritorijoje gyvenę turtingiausi bendruomenės asmenys, XIII a. joje gyventa ir amatininkų (A. Tautavičius, V. Urbanavičius „Archeologiniai tyrimai // Vilniaus Žemutinės pilies rūmai, 1990–1993 metų tyrimai. Vilnius, 1995). Kiek man žinoma, šias minėtų autorių išvadas taip pat patvirtino prieš dvejus trejus metus Valdovų rūmų rūsyje atlikti tyrimai. •

*Dr. Kazys Napaleonas
Kitkauskas*

LMA prezidento ir prezidiumo veikla

2023 m. antrąjį ketvirtį LMA prezidento Jūro Banio darbotvarkėje buvo gausu posėdžių, susitikimų, konferencijų ir kitų renginių, svarbių ne tik sprendžiant mokslo bendruomenei aktualius klausimus, bet ir mezgant naujus ryšius, stiprinant tarptautinį bendradarbiavimą.

Birželio 20 d. J. Banys dalyvavo LR Seimo posėdyje, kuriame Lietuvos Respublikos Prezidentas Gitanas Nausėda skaitė metinį pranešimą. Balandžio 26 d. nuotoliniame LR Seimo Švietimo ir mokslo komiteto posėdyje LMA prezidentas pristatė LMA 2022 metų veiklos ataskaitą ir atsakė į komiteto narių klausimus. Švietimo ir mokslo komiteto posėdžiuose taip pat svarstyta dėl Mokslo ir studijų, Profesinio mokymo, Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi, Atmintinų dienų, Vaiko teisių apsaugos pagrindų, Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos, Išmokų vaikams ir Sporto įstatymų pakeitimų,

Lietuvos švietimo tarybos nuostatų, formaliojo universitetų ir mokslinių tyrimų institutų mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros, meno veiklos vertinimo aprašo, valstybinės kalbos politikos 2023–2030 metų gairių, atnaujinimų bendrojo ugdymo programų diegimo, valstybinių kolegijų tinklo stiprinimo veiksmų plano įgyvendinimo, profesijos mokytojų rengimo, priėmimo į valstybines ir savivaldybės mokyklas kriterijų, švietimo pagalbai skirto finansavimo paskirstymo savivaldybėse ir savivaldybių pasirengimo įtraukiam ugdymui įgyvendinti, švietimo ir kultūros ryšio, universalaus dizaino gairių ir kitų klausimų (04-05, 04-26, 05-03, 05-15, 05-17, 05-24, 05-29, 05-31, 06-07, 06-21, 06-23, 06-28). LMA prezidento kvietimu birželio 2 d. LMA vyko išvažiuojamasis LR Seimo Ateities komiteto posėdis „Dirbtinis intelektas: galimybės ir grėsmės“. Dalyvauta ir kituose Ateities komiteto posėdžiuose, kuriuose svarstyta

dėl Lietuvos demografinės politikos ir visuomenės raidos ateities, 2023 m. nacionalinės reformų darbotvarkės (04-07, 05-05, 06-23), raštu pateikta LMA pozicija dėl Lietuvos mokslo, technologijų ir inovacijų ilgalaikės politikos krypties. J. Banys nuotoliniu būdu taip pat dalyvavo Mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros, inovacijų ir studijų valdymo komiteto (04-13, 06-08), Lietuvos mokslo tarybos mokslinių tyrimų infrastruktūrų komisijos (05-17), LR Seimo darbo grupės Lietuvos mokslo, technologijų ir inovacijų ilgalaikės politikos kryptims nustatyti (05-24, 06-05) posėdžiuose, gyvai – Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos mokslo tarybos posėdyje (05-24).

Įvyko keli susitikimai su užsienio šalių ambasadoriais: J. Banys aptarė bendradarbiavimo galimybes su nepaprastąja ir įgaliotąja Prancūzijos Respublikos ambasadore Lietuvoje J. E. p. Alix Victoria Everard

(06-01), kartu su LMA viceprezidentu Zenonu Dabkevičiumi bendravo su nepaprastuoju ir įgaliotuoju Kazachstano ambasadoriumi Lietuvoje J. E. Timuru Urazajevu ir konsulu Baigabyļu Mamlinu (06-21) dėl LMA ir Kazachstano nacionalinės mokslų akademijos (KNMA) prie Kazachstano Respublikos Prezidento bendradarbiavimo sutarties pasirašymo. Tarpininkaujant Kazachstano ambasada Lietuvoje LMA pakvietė KNMA prezidentę Kunsulu Daltonovną Zakaryą pasirašyti bendradarbiavimo sutartį 2023 m. rugsėjo 19 d., LMA narių visuotinio susirinkimo metu. Jungtinių Amerikos valstijų ambasadoriaus Lietuvoje J. E. Roberto S. Gilchristo kvietimu J. Banys dalyvavo JAV Nepriklausomybės dienai skirtame priėmime (06-07).

Balandžio 20–21 d. LMA prezidentas kartu su viceprezidentu ir kitais akademikais dalyvavo 18-ojoje Baltijos šalių intelektualio bendradarbiavimo konferencijoje „Energija ateities visuomenei“, kurios metu buvo apdovanotas 2023 m. Baltijos šalių mokslų akademijų medaliu už bendradarbiavimo tarp Baltijos šalių mokslų akademijų stiprinimą ir išskirtinius mokslo pasiekimus fizikos srityje. Balandžio 27–29 d. J. Banys ir Z. Dabkevičius lankėsi Prahoje, kur susipažino su Čekijos mokslų akademijos veikla ir fizikinių tyrimų tarptautine infrastruktūra, aptarė tolesnes bendradarbiavimo kryptis. Gegužės 9–12 d. vyko į Tarptautinės mokslo tarybos (*International Science Council*) narių konferenciją „Sinergijos pritaikymas moksle“ Paryžiuje, birželio 15–17 d. – į Berlyną, kur dalyvavo iškilmėse, minint Berlyno-Brandenburgo mokslų akademijos naujo statuso 30-metį, ir pasirašė atnaujintą bendradarbiavimo su ja sutartį.

J. Banys dalyvavo Vilniaus miesto savivaldybės mero Valdo Benkunsko inauguracijoje ir regalių įteikimo ceremonijoje Vilniaus rotušėje (04-26), taip pat susitikimuose su V. Benkunsku (05-16) ir Vilniaus miesto savivaldybės administracijos direktoriaus patarėju Tadu Rimdžiumi (06-06) dėl Vilniaus miesto mokslo premijos steigimo. Buvo gausu ir kitų susitikimų: su Branduolinės energetikos asociacijos prezidentu Osvaldu Čiukšiu (04-13), 19-osios elektrotechnikos konferencijos, kuri 2024 m.

Lietuvos mokslų akademijos ir Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio (LPS) iniciatyvinės grupės narių, Lietuvos centrinio valstybės archyvo ir Lietuvos valstybės naujojo archyvo mokslinė konferencija LPS 35-mečiui paminėti „Sąjūdžio istorija ir patirtis“. Iš kairės: Saulius Lapienis, dr. Zigmas Vaišvila, LMA prezidentas Jūras Banys ir akademikas Antanas Buračas. 2023 06 03.

rugpjūtį bus organizuojama Vilniuje, atstovais (04-25), jaun. akad. Rūtos Ubarevičienės iniciatyva – su visuomenės geografijos mokslininkais iš Jungtinių Amerikos Valstijų, Olandijos, Estijos ir kitų šalių (05-04), su Lietuvos istorijos instituto direktoriumi Alvydu Nikžentaičiu (05-19) ir kitais.

LMA prezidentas sveikino 11-osios jaunųjų mokslininkų konferencijos „Fizinių ir technologijos mokslų tarpdisciplininiai tyrimai“ laureatus, kuriems įteikti LMA diplomai ir skirtos INFOBALT stipendijos (04-26), dalijosi išvalgomis viešojoje diskusijoje „Mokslo finansavimas keičiantis ES paramai“ (05-30), tarė sveikinimo žodį tarptautinėje konferencijoje „Meno istorijos ir vaizduotės takumas“, skirtoje Jurgio Baltrušaičio 120-osioms gimimo metinėms (05-19), paskaitoje-seminare „Magnetinės sintezės tyrimai – artėjant prie tikslo: elektros energija iš sintezės reakcijų“ (05-24), tarptautinėje konferencijoje „8-asis susitikimas dėl intensyviosios kardiologijos ir skubiosios medicinos“ (05-26), „Naujosios Romuvos“ projekto „Miestas ir jo kalnas“ renginyje, skirtame Lietuvos sostinės Vilniaus įkūrimo 700-osioms metinėms (06-01), konferencijoje „Sąjūdžio istorija ir patirtis“ Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio 35-mečiui paminėti (06-03), LMA Biologijos, medicinos ir

geomokslų skyriaus visuotiniame susirinkime-konferencijoje „Aktualūs imunologijos klausimai“ (06-13). Taip pat dalyvavo tinklo „Science|Business“ ir Lenkijos nacionalinio tyrimų ir plėtros centro nuotoliniame seminare „Bendradarbiavimas siekiant sėkmės: kaip pasinaudoti kompetencijos centrais besiplečiančiose šalyse?“ (05-16), 13-ojoje tarptautinėje Sacharovo konferencijoje „Kaip laimėti ilgalaikę taiką“ (05-18), tarptautiniame simpoziume „Lietuva ir Vokietija Europoje: žvilgsnis iš 700 metų perspektyvos“ (05-30). •

Parengė Evelina Baronienė,

LMA prezidento vyriausioji referentė

...

Antrąjį 2023 metų ketvirtį įvyko penki LMA prezidiumo posėdžiai, per kuriuos LMA prezidentas Jūras Banys nuolat pateikdavo naujausias žinias iš LR Seimo Švietimo ir mokslo bei Ateities komitetų posėdžių.

Balandžio 11 d. LMA prezidiumo posėdyje nutarta į koordinavimo grupę Lietuvos asocijuotosios narystės Europos branduolinių mokslinių tyrimų organizacijoje (CERN) 2022–2027 m. veiksmų plano įgyvendinimui prižiūrėti bei koordinuoti tarpinstituciniu lygiu deleguoti LMA prezidentą J. Banį; į palyginamojo ekspertinio

universitetų ir mokslinių tyrimų institutų vertinimo apeliacinės komisijos narius siūlyti akademikus Dainorą Pociūtę-Abukevičienę (humanitariniai mokslai), Aušrą Maslauskaitę (socialiniai mokslai), Ričardą Makušką (matematikos, fizikos ir chemijos mokslai), Limą Kupčinską (biologijos, medicinos ir geomokslai), Giedrę Samuoliene (žemės ūkio ir miškų mokslai), Romą Baroną (technikos mokslai). Taip pat paskelbtas 2023 m. LMA Jaunųjų mokslininkų stipendijų konkursas.

Gegužės 4 d. LMA prezidiumo nariai patvirtino LMA mokslų skyriuose sudarytas atrankos komisijas LR Prezidentų stipendijų konkursui teiktoms paraiškoms vertinti bei nutarė apdovanoti akad. Zitą Aušrelę Kučinskienę Lietuvos mokslų akademijos atminimo medaliu.

Gegužės 23 d. LMA prezidiumo posėdyje LMA viceprezidentas Zenonas Dabkevičius pristatė 2023 m. birželio 20 d. LMA narių visuotinio susirinkimo darbotvarkę, kurioje numatyti pranešimai mokslo ir verslo bendradarbiavimo, inovacijų skatinimo temomis. Taip pat

buvo aptarti klausimai, susiję su birželio 2 d. LRS Ateities komiteto išvažiuojamuoju posėdžiu Lietuvos mokslų akademijoje „Dirbtinis intelektas: galimybės ir grėsmės“. Į Ateities komiteto darbotvarkę įtraukti LMA tikrųjų narių Gintauto Dzemydos ir Olgos Kurasovos pranešimai. LMA prezidiumo nariai LMA mokslų skyrių teikimu patvirtino komisijas LMA Jaunųjų mokslininkų stipendijoms skirti bei nutarė apdovanoti akad. Vytautą Martinkų ir akad. Jurgį Kazimierą Staniškį Lietuvos mokslų akademijos atminimo medaliais.

Birželio 6 d. LMA prezidiumo nariai priėmė nutarimą teikti Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministrui kandidatus Lietuvos Respublikos Prezidentų Antano Smetonos, Aleksandro Stulginskio, Kazio Griniaus, Jono Žemaičio ir Algirdo Brazausko vardinėms stipendijoms gauti. LMA prezidentas pristatė išankstinę 2023 m. rugsėjo 19 d. LMA narių visuotinio susirinkimo darbotvarkę, kurioje numatyta naujai išrinktų LMA užsienio narių – prof. Andreės

Frankeės (Vokietija), prof. Abdulo Mounemo Mouazeno (Belgija), prof. Sauliaus Kačiulio (Italija) – inau guracija ir pasisakymai. Z. Dabkevičius pažymėjo, kad po savivaldos rinkimų darbą pradėjo naujai išrinkti merai ir tarybos, todėl LMA parengė ir išsiuntė raštus regionų savivaldybėms dėl tolesnio bendradarbiavimo ir ateities perspektyvų. Taip pat nutarta pavesti LMA tikrajai narei A. Maslauskaitei atstovauti Lietuvos mokslų akademijai Tarptautiniame akademijų ir mokslo draugijų žmogaus teisių tinkle (*International Human Rights Network of Academies and Scholarly Societies*).

Birželio 20 d. LMA prezidiumo posėdyje nutarta skirti 15 stipendijų 2023–2024 m. LMA Jaunųjų mokslininkų stipendijų konkurso nugalėtojams. Prezidiumo nariai taip pat aptarė pagal Lietuvos mokslų akademijos, Lenkijos lietuvių bendruomenės ir Punsko valsčiaus savivaldybės sutartį 2023 m. spalio 12 d. numatytą LMA vizitą į Punkską. •

*Parengė Lyda Milošienė,
LMA vyriaus. referentė*

VISUOTINIAI SUSIRINKIMAI

Inovacijų plėtra Lietuvoje

Lietuvos mokslų akademijos (LMA) narių visuotiniame susirinkime, vykusiam birželio 20 d. LMA didžiojoje konferencijų salėje, svarstyta inovacijų plėtra ir jos problemos. Ar inovacijų sulaukiama iš aukštosiose mokyklose parengiamų specialistų, įskaitant mokslų daktarus? Ar veiksmingas esamas inovacijų skatinimas? Ar inovacijos įsitvirtina versle ir pramonėje? Apie tai išklausti mokslo politikos, jos įgyvendinimo, verslumo skatinimo institucijų ir pačių verslininkų bei jų asociacijų atstovų pranešimai.

LMA prezidentas Jūras Banys, pacitavęs Lietuvos Respublikos Prezidento Gitano Nausėdos skaityto metinio pranešimo teiginius, kad valdžios institucijose pradeda veikti mokslo patarėjai ir kad inovacijos be stipraus mokslo nebus plėtojamos, pakvietė į tribūną pirmąją pranešėją.

LR švietimo, mokslo ir sporto ministrės patarėja mokslo klausimais Rasa Kulvietienė apžvelgė Švietimo,

Rasa Kulvietienė

mokslo ir sporto ministerijos vykdomoje mokslo plėtros programoje identifikuotus iššūkius ir valdomas priemones jiems spręsti. Tarp pastarųjų – palankesnė aplinka talentams, jaunimo įtraukimas į mokslinę

veiklą, Lietuvos mokslo tarybos (LMT) funkcijų, įskaitant mokslo ir verslo bendradarbiavimo skatinimą, naujoviškas vykdymas bei minėtas mokslo ir inovacijų patarėjų instituto realizavimas. Pranešėja nurodė, kad bendradarbiaujant su Ekonomikos ir inovacijų ministerija (EIM) vykdomos trys misijos: *Inovacijos sveikatai, Įtrauki ir kūrybinga visuomenė* bei *Sumani ir klimatui neutrali Lietuva*. Mokslui ir inovacijoms bus skiriama 267 mln. Eur Europos Sąjungos (ES) struktūrinių fondų lėšų.

EIM įsteigtos Inovacijų agentūros direktorė Romualda Stragienė pranešime „Lietuvos verslo ir mokslo bendradarbiavimo, inovacijų, verslumo ir eksporto skatinimas“ apibūdino naujosios agentūros veiklą ir perspektyvas. Agentūros misija yra auginti pasauliniu mastu konkurencingą verslą Lietuvoje „vieno langelio“ principu. Suformuluoti trys agentūros veiklos vizijos elementai: patrigubinti privačias investicijas į mokslinius tyrimus ir eksperimentinę

Romualda Stragiene

plėtrą; pasiekti, kad 50 proc. Lietuvos įmonių produktyvumas būtų aukštesnis už ES vidurkį; padvigubinti aukštos pridėtinės vertės produktų ir paslaugų dalį šalies eksporte. Vizijai įgyvendinti numatyti penki strateginiai tikslai ir penkios proveržio kryptys jiems pasiekti. Agentūra numato klientams pagalbą visuose jų brandos etapuose per turimas kompetencijas, kontaktus ir kitas priemones. Iš viso tikslams pasiekti numatoma panaudoti 774 mln. Eur investicijų, tikimasi paslaugas suteikti 100 tūkst. Lietuvos įmonių.

EIM Inovacijų departamento direktorius Ričardas Valančiauskas teigė, kad gana objektyviais kriterijais remiasi ES inovacijų švieslentė: joje Lietuvai skirta 19 vieta iš 27. Tačiau džiugina teigiamos tendencijos: esame tarp penkių, darančių didžiausią pažangą. Verslo investicijos į mokslą augo po 1/10 pastaraisiais

Ričardas Valančiauskas

metais, Lietuvoje gerėja produkto ar proceso inovacijų įmonėms investicijos. Kita vertus, verčia sunerimti santykinai mažas užsienio doktorantų skaičius, neatrodo pavykęs nevalstybinės kilmės investicijų skyrimas net septynioms Lietuvos pasirinktoms sumaniosios specializacijos kryptims. Neišnaudotas STEAM potencialas, būtina tobulinti darbo rinkos dalyvių įgūdžius, pritraukti talentus iš užsienio.

LMT pirmininkas prof. dr. Gintaras Valinčius perskaitė pranešimą „Mokslinių tyrimų kokybės gerinimas ir mokslo poveikio valstybės plėtrai didinimas“. LMT investuoja į jaunosius tyrėjus, skatindama mokslo

Gintaras Valinčius

ir verslo bendradarbiavimą, vysto tarptautiškumą, siekia kelti savo darbo kokybės standartus. LMT visiškai pritaria *Science Europe* (Europos mokslą finansuojančių organizacijų konsorciui) nuomonei, kad Europoje reikia pereiti prie kokybinio mokslo vertinimo. Dr. G. Valinčius įvardijo ir keletą svarbių naujų projektų. Tai – edukologijos, Lietuvos ir Taivano bendradarbiavimo, informacinių ir kvantinių technologijų plėtros kryptys.

Kauno laisvojoje ekonominėje zonoje įsikūrusios UAB „Elinta“ generalinio direktoriaus dr. Vytauto Jokužio pranešimo „Intelektu poreikis elektronikos gamybos ir technologinių procesų automatizavimo srityse“ leitmotyvas užkoduotas įmonės pavadinime: **Elektronika** ir **intelektas**. Tai net aštuonių specializuotų įmonių grupė. Antai, visos elektromobilių įkrovimo stotelės, esančios

Vytautas Jokužis

Korsikos saloje – „Elintos“ produktas. Pranešėjas apgailestavo, kad mokyklos Lietuvoje vis mažiau bepajėgia išmokyti tikslųjų disciplinų. Tai – būtinoji inžinerinių mokslų abėcėlė. Ir mūsų mokslininkai turėtų gauti ne pusantro karto didesnę nei vidutinis (pagal politikus), o du kartus didesnę nei inžinieriaus atlyginimą. Tada į mokslininkų gretas ateis geriausieji. Dr. V. Jokužis pabrėžė, kad mokslo ir verslo ryšiai dar silpni, nerimą kelia tendencijos, išryškėjusios pasaulinėje parodoje „Intersolar“: 80 proc. naujausių technologijų sukuriamą Kinijoje, o dar 10 proc. – Vokietijos įmonėse, kurių vadovai – kinai.

Lietuvos darbdavių konfederacijos prezidentas Danukas Arlauskas pranešimą „Kokios realios galimybės mūsų šalies smulkiojo ir vidutinio verslo sektoriui reikšmingai padidinti inovacijų apimtį?“ pradėjo pacituodamas garsų

Danukas Arlauskas

tyrėją, populiarių knygų autorių Yuvali Noah Harari: „Ne inovacijos, ne technologijos, o asmenybės ir naujas požiūris lems valstybių konkurencingumą“. Lemiamas veiksnys yra inovacijų valdymas, todėl reikia sukurti tvarų inovacijų valdymo modelį. Pranešėjo teigimu, tai leistų sklandžiai veikti visoms trims dalims inovacijų grandinėje „kūrimas – komercializavimas – rizikos kapitalas“. Būtent mokslininkai turi sukurti inovacijų valdymo modelį, nes dabar tai patikėta valdininkams. Inovacijos smulkiajame ir vidutiniame versle, smulkiame lokaliame lygmenyje nepadės mums geriau konkuruoti tarptautinėje rinkoje ir greičiau pasiekti Europos Sąjungos vidurkio pagal BVP. Į viršų ištiesų pakelia ne institucijos, ne inovacijų ekosistemos, o „garažinių vaikinų“ – nesisteminių veikėjų – sukuriamos naujovės. Reikia, kad mokslininkai – galimai, LMA mokslininkų grupė – sukurtų gerą inovacijų valdymo algoritmą.

Akad. J. Banys paantrino D. Arlauskui dėl inovacijų valdymo ir atkreipė dėmesį, kad visiškai neseniai paskelbti duomenys apie „garbingą“ trečią Lietuvos vietą tarp „Nanny state“

(valstybių-auklių): kai kuriais požiūriais esame pernelyg reguliuojanti šalis.

Lietuvos pramonininkų konfederacijos prezidentas Vidmantas Janulevičius pabrėžė, kad rodikliai maloniai stebina: šalies BVP ir eksportas pastaruoju metu neregėtai augo ir tai galbūt lėmė ilgalaikės inovacijų valdymo pastangos. Pagal eksportą Lietuva nuo 2021 m. ėmė lenkti Lenkiją, Latviją ir Estiją. Mokslas, inovacijos, technologijos – nuolat Europos Komisijos (EK) pabrėžiamos konkurencingumą keliančios priemonės. Tačiau priemonių administravimas turi būti kuo paprastesnis. Dabar „Horizonto“ programa tuo požiūriu lenkia nacionalinius skatinimo įrankius. Tikimasi, kad naujoji Inovacijų agentūros vadovė, pažįstanti verslo pasaulį, pasiūlys verslui ir mums visiems tinkamus svertus. Pavyzdžiui, Japonijoje, kuri (kaip ir JAV) į mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą BVP procentais investuoja žymiai daugiau nei Europa, labiau remiamasi pasitikėjimu. 2022 m. EK atkreipė dėmesį į verslo stiprybes Lietuvoje: verslo įmonės Lietuvoje inovacijoms skiria 171 proc. ES vidurkio. Stebimos ir kitos teigiamos tendencijos.

Vidmantas Janulevičius

Lietuvos pramonės dar „nenužudė“ auganti konkurencija, energijos karas ir kiti iššūkiai, tarp jų – iššūkis plėtoti robotiką (Europa čia atsilieka nuo JAV, o JAV – nuo Kinijos) ir dirbtinį intelektą – DI (Pramonė 4.0), integruoti žiedinę ekonomiką, žaliąjį kursą, aplinkai draugišką plėtrą ir socialinę dimensiją (Pramonė 5.0) ir pasitikti jau 6-osios pramonės revoliucijos standartus. Pramonė 6.0

grindžiama į individualų vartotoją nukreiptais, tarpusavyje itin sujungtais gamybos vienetais, veikiančiais dinaminėse tiekimo grandinėse ir vykdančiais tarpusavio duomenų mainus. Tokiomis sąlygomis mokslo institucijos, technologijų kūrėjai ir diegėjai, inovatyvūs startuoliai ir aukštos pridėtinės vertės produktus dauginanti pramonė turi sąveikauti itin tiksliai ir darniai. Rengdamiesi Pramonei 6.0 turime stengtis tapti nišiniais gamintojais, pajėgiais aptarnauti pusę milijardo pirkėjų Europoje. Panašaus gaminio pavyzdžiu galėtų būti apavas, sumodeliuotas naudojant „Elinta“ sukurtą pėdų skenerį.

Mūsų pramonės strategija turi būti pramonės inovacijų strategija, o inovacijos – politikos formavimo dalimi. Europos svarbiausiųjų žaliavų aktas ir Poveikio klimatui neutralizavimo pramonės aktas reikalauja esminės konversijos ir efektyvių mokslinių sprendimų, ieškant naujų kelių taupyti žaliasias ir tausoti aplinką. Numatoma, kad nuo 2025 m. ES vidiniuose viešuosiuose „žaliuosiuose“ pirkimuose 30 proc. kainos sudarys CO₂ sandas. Mažiausią CO₂ pėdsaką turinčio produkto gamintojai taps pardavimų, vykdant milijardinius viešuosius pirkimus,

lyderiais. Todėl tapti „žalesniais“ ne tik madinga, bet ir apsimoka.

Baigdamas V. Janulevičius pažymėjo, kad dar neišnaudojame visų galimybių, mūsų darbščių ir gabių žmonių potencialo. Taip pat palinkėjo tęsti pradėtus darbus stiprinant Lietuvos įmonių inovacinius gebėjimus ir visos mokslinių tyrimų ir inovacijų ekosistemos bendradarbiavimą bei tarptautiškumą, susitarti ir formuluoti konsoliduotas ir globalias užduotis, kurioms spręsti reikalingas visų trijų partnerių – mokslo, verslo ir valdžios – įsitraukimas. •

*Parengė dr. Andrius Bernotas,
LMA Organizacinio skyriaus vadovas*

MOKSLO TENDENCIJOS

Kur pasuks kvantinių technologijų traukinys?

XX amžių pasaulyje galima vadinti informacinės revoliucijos pradžios amžiumi. Tai yra amžius, kai atsirado elektroninės skaičiavimo mašinos, kai per sekundę atliekami milijardai skaičiavimo operacijų. Kompiuteriai sukūrė sąlygas ne tik nuskristi į kosmosą, bet ir skaitmeninti raštą, kalbą, muziką, vaizdus. XX a. pabaigoje muzikiniai įrašai, vaizdo filmai atsидūrė kažkur – internete atsirado bene visos žmonių sukurtas turinys. Deja, iš pradžių visa tai vyko nelegaliai. Taisyklės susiformavo tik XX–XXI a. sandūroje.

Gal nedaugelis įsivaizduoja, kad viso to pagrindas yra kvantinės fizikos atsiradimas. XIX–XX a. sandūroje susiformavo kvantinės fizikos užuomazgos. Terminas „kvantinė mechanika“ buvo sukurtas vokiečių mokslininkų: Maxo Borno, Wernerio Heisenbergo ir Wolfgango Pauli. Pirmąkart terminas pavartotas 1924 m. moksliniame straipsnyje „Zur Quantenmechanik“

(„Link kvantinės mechanikos“). Tada buvo suvokta atomų, molekulių, kristalų sandara ir veikimo principai. Suprasta, kuo elektros laidininkai skiriasi nuo dielektrikų. Tie, kurie „netilpo“ nei ten, nei ten – pavadinti puslaidininkiais. Vienas didžiausių atradimų – puslaidininkinis tranzistorius. Išradėjai Walteris Brattainas, Johnas Bardeenas ir Williamas Shockley'is 1956 m. buvo apdovanoti Nobelio premija. Na, o tranzistorių pagrindu sukurta dviejų būsenų elektroninė grandinė-trigeris tapo visų loginių grandinių bei atminties elementų ir pagaliau skaičiavimo procesorių pagrindu.

Gali kilti klausimas, ar galėtų dar kuo nors pasitarnauti kvantinė mechanika? Neturėtų kilti. Šiandieniam gyvenime nė neįsivaizduojame kvantinę mechaniką įvairiose srityse: atliekant medicininius tyrimus, pvz., branduolinio magnetinio rezonanso (BMR) tomografija paremta kvantinėmis

branduolių savybėmis; medžiagotyroje, pvz., tuneliniame mikroskope kvantinis tunelinis efektas lemia atominę mikroskopo skiriamąją gebą; lazerinėje pramonėje: lazerio veikimo principas paremtas kvantine optika; atominėje ir atsinaujinančioje energetikoje, saulės elementuose, vaistų pramonėje, baltymų ir DNR inžinerijoje – tiesiog kvantinė mechanika yra visur.

Vis dėlto, egzistuoja keletas kvantinių reiškinių, kurie, kadangi yra sunkiai suvokiami klasikiniame pasaulyje, nėra plačiai technologiškai pritaikomi. Tai yra iš kvantinės mechanikos superpozicijos principo kylantis kvantinis susipainiojimas (angl. *entanglement*), kvantinė koherencija (uždaro kvantinės sistemos fazinių sąryšių tvėrmė), sistemos kvantinis kolapsas (kad ir kas tai bebūtų). Nesigilinant į šių reiškinių esmę, tiesiog reikėtų atkreipti dėmesį, kad šios savybės gali būti panaudotos ypač jautriems kvantiniams jutikliams, »»

kvantiniais lygiagretiesiems skaičiavimams, kvantinei kriptografijai. Šių reiškinų technologinis pritaikymas, jų įvaldymas šiuo metu JAV ir Europoje įvardijama kaip antroji kvantinė revoliucija, kuri atvertų naujas, dar nežinomas galimybes.

Bene populiariausia kvantinė technologinė kryptis yra susijusi su kvantinėmis informacinėmis technologijomis. Tradicinis visų šiuolaikinių kompiuterių elementarus vienetas yra bitas – t. y. dviejų būsenų sistema; būsenos tradiciškai vadinamos „0“ ir „1“. 1981 m. Richardas Feynmanas pasiūlė naudoti [kvantinį kompiuterį](#), 1995 m. straipsnyje Benjaminas Schumacheris paminėjo kvantinį bitą – kubitą (angl. *qubit*). Kitaip nei bito atveju, kubitas yra koherentinė kvantinio „0“ ir kvantinio „1“ sistema, kuri iš dalies yra ir vienoje, ir kitoje būsenoje (superpozicijoje). Tokios sistemos savybės aprašomos remiantis kvantinės mechanikos principais. Iš didelio skaičiaus koherentiškai susietų kubitų (kad ir ką tai reikštų) būtų galima sukurti kvantinį kompiuterį, kuris atliktų kvantinius skaičiavimus. Kadangi visi kubitai kompiuteryje būtų koherentiškai susiję pagal kvantinės mechanikos principus, dauguma skaičiavimų būtų atliekama lygiagrečiai, dėl to skaičiavimai labai paspartėtų. Deja, tokiame kompiuteryje sukurti reikia kvantinių registų (informacijai įvesti ir išvesti), kvantinės informacijos perdavimo, kvantinės atminties ir, žinoma, – kvantinio procesoriaus. Sukūrus aparatūrą, kvantiniai skaičiavimai neatsiras. Informacinių technologijų atžvilgiu reikia sukurti naujus kvantinio skaičiavimo algoritmus, kuriuos „apvainikuotų“ kvantinio kompiuterio kompiliatoriai. Tada dabartinės programos galėtų būti perkeltos į kvantinius kompiuterius. Realiai iki šiol kvantinio kompiuterio atskiri mazgai gali būti pagaminti, bet visa sistema nėra patikimai realizuota.

Su šiais klausimais labai susijusi mokslinė sritis, vadinama kvantinėmis simuliacijomis. Tai yra kvantinių gardelių sistemos (naudojant, pvz., šaltųjų atomų optines gardeles, atšaldytas iki 0,00000001 Kelvino temperatūros), kur tarpatominiai ryšiai yra dirbtinai valdomi veikiant šaltuosius atomus išoriniais laukais. Taip galima „sintetinti“ bet kokią kvantinę gardelę. Tada, užuot atlikus tam tikros realios kvantinės sistemos skaičiavimus, tokia dirbtinė sintetinė sistema gali būti eksperimentiškai

ištiriama ir gautos išvados atitiktų realią simuliuojamą sistemą. Taigi, rezultatas: algoritminis kvantinis skaičiavimas kaip ir neatliekamas, tačiau atliekamos kvantinės simuliacijos, kurios irgi yra kvantinis modeliavimas.

Kvantinės technologijos nėra vien tik kvantiniai skaičiavimai arba simuliacijos. Koherencija tarp sąveikaujančių kvantinių objektų yra labai trapus darinys – bet koks išorinis poveikis ją iškart sugriauna. Tai vadinama dekoherencija arba išsifazavimu – koherentiškumo fazinių sąryšių išsibalansavimu. Koherencija lemia daug eksperimentiškai matuojamų reiškinų. Tarkim, molekulinį pigmentų superspinduliavimas (angl. *super-radiance*) vyksta dėl kvantinio erdvinio koherentiškumo, apimančio dešimtis ar net šimtus gretimų molekulių, kurių išsifazavimą lemia struktūriniai arba šiluminiai pokyčiai. Labiau izoliuotos sistemos yra, pvz., įvairūs defektai dielektriniuose kristaluose. Azoto atomų defektų deimante kvantinės savybės yra labai jautrios išoriniam magnetiniam laukui – tai gali būti registruojama. Šių ir kitų panašių kvantinių savybių charakterizavimas ir technologinis pritaikymas prietaisuose atveria galimybes kvantinei sensorikai – t. y. ypač jautriems tam tikrų išorinių poveikių jutikliams. Kvantiniai sensoriai galėtų būti naudojami kuriant žemės paviršiaus magnetinį žemėlapi (vietoje GPS sistemos), kuriant ypač jautrius vibracinius, temperatūrinius jutiklius.

Pastaraisiais metais buvo parodyta, kad vienaip ar kitaip kvantinės „technologijos“ yra įsisavinusi gyvoji gamta, tik vėlgi mes dažnai to nepastebime. Maždaug prieš dešimt metų buvo atgaivintas terminas „kvantinė biologija“. Klausimą, kaip gyvybė susijusi su kvantine mechanika, dar 1944 m. kėlė vienas kvantinės mechanikos pradininkų Ervinas Schrödingeris savo knygoje „What is life?“ („Kas yra gyvybė?“). Nors beveik visi ląstelės lygmens biologiniai reiškiniai apibūdinami naudojant klasikinę fiziką, statistiką, mechaniką, tam tikri procesai yra kol kas sunkiai paaiškinami. Vienas tokių procesų yra saulės energijos konversija į cheminę energiją. Didelės energijos saulės šviesos sukelti fotosužadinimai fotosintezės procese greitai konvertuojami į elektrinį potencialą – t. y. sistema veikia kaip biologinis saulės

elementas. Vienas šio biologinio proceso efektyvumą lemiančių veiksnių yra kvantinė optinio sužadinimo dekalizacija (erdvinė koherencija) per kelias ar net kelias dešimtis pigmentų. Kvantiniai reiškiniai lemia ir akies bei nosies funkcijas. Beje, nosis yra labai sudėtingas mechanizmas – aromatinių molekulių atpažinimas nėra gerai supastas. Šiuo metu įsivyrąja nuomonė, kad aromatinių molekulių virpesių spektras atpažįstamas nosyje esančių receptorių, o šis atpažinimas įvyksta dėl kvantinio tuneliavimo!

Dar vienas kvantinės biologijos „kandidatas“ yra kvantinis smegenų veikimo modelis, kurį prieš gerą dešimtmetį pasiūlė Matthew Fisheris iš Kalifornijos universiteto (JAV). Tai kol kas hipotezė, kurios dar negalima patikrinti. Ji paaiškintų didelį smegenų veikimo greitį, atmintį ir sprendimų priėmimo neapibrėžtumą. Tam tikri kalcio fosfato klasteriai, vadinami Posnerio molekulėmis, pasižymi sekundes gyvuojančiu fosforo atomų sukinių kvantiniu koherentiškumu (koherentiškumo gesimą galima matuoti rankiniu išmaniuoju laikrodžiu). Todėl labai daug fosforų sukinių smegenyse ir žmogaus kūne yra kvantiškai susieti ir gali veikti kaip didelio kubitų skaičiaus skystos būklės kvantinis kompiuteris. Kitaip sudėtinga paaiškinti smegenų veikimą.

Jei kvantinių smegenų idėja būtų patvirtinta, šiuo metu kuriami kvantiniai kompiuteriai atvertų ypač dideles galimybes taikyti dirbtinį intelektą (DI), kurio esmė – mokymasis iš duomenų srauto ir prisitaikymas. Jau šiuo metu, naudojant klasikinius kompiuterius, DI atpažįsta vaizdus (pvz., automobilių numerius aikštelėse), gali generuoti kalbą pagal tekstą, sukurti tekstą pagal suformuluotas idėjas, kurti paveikslus, muziką. Šitai pasiekama algoritmams kaupiant informaciją (mokantis) iš didelio duomenų kiekio. Tačiau augant duomenų kiekiui mokymas irgi užtrunka, todėl galime susidurti su situacija, kai superkompiuteriai nebesusitvarkytų su duomenų srautais, nes jų būtų per daug. Kvantinis kompiuteris, gebėdamas atlikti veiksmus lygiagrečiai, galėtų atlikti visą mokymąsi daug greičiau ir galbūt tai leistų DI pranokti savo mokytojus. Tik ar mes to norime? •

LMA tikrasis narys
Darius Abramavičius

RENGINIAI – KONFERENCIJOS – AKADEMINIAI SKAITYMAI

DNR DIENA LIETUVOJE

Unsplash nuotr.

Kiekvienais metais balandžio 25 d. minima pasaulinė DNR diena. Ji minima nuo tada, kai mokslininkai Jamesas Watsonas ir Francis Crickas žurnale „Science“ paskelbė savo atradimą – jiems pavyko iššifruoti deoksiribonukleino rūgšties (DNR) struktūrą. Šiais metais DNR diena Lietuvoje paminėta jau šešioliktą kartą. Lietuvos žmogaus genetikos draugija kartu su Vilniaus universitetu (VU), Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centru, LR švietimo, mokslo ir sporto ministerija (ŠMSM), bendrovėmis „Thermo Fisher Scientific Baltics“

ir „Northway Biotech“ bei Lietuvos mokslų akademija organizavo mokinių darbų konkursą ir baigiamąjį renginį.

DNR dienos renginyje sveikinimo žodį susirinkusiems svečiams tarė VU rektorius akad. prof. dr. Rimvydas Petrauskas, minėdamas Lietuvos mokslininkų svarbą ir indėlį į gamtos mokslų sritį pasauliniu mastu. Renginio dalyvius sveikino ir VU ligoninės Santaros klinikų generalinis direktorius prof. (HP) dr. Feliksas Jankevičius, kviesdamas rinktis įdomią ir sudėtingą mediko profesiją. Akad. prof. habil. dr. Vaidutis Kučinskas priminė, kad šiemet turime

švęsti ypatingai, nes sukanka 70 metų, kai buvo paskelbta DNR struktūra ir 20 metų, kai paskelbta, jog žmogaus genomą iššifruotas (nustatyta 92 proc. žmogaus genomo), ir pasidalijo atsiminimu apie pastarąjį įvykį, kuris nutiko 2003 m. šventinėje konferencijoje Australijoje.

Inovatyvios medicinos centro Kamieninių ląstelių biologijos skyriaus vedėjas, vyriausiasis mokslo darbuotojas dr. Augustas Pivoriūnas skaitė pranešimą „Kamieninių ląstelių technologijos: atgal į ateitį“ ir pateikė svarbiausius istorinius faktus, susistemintas žinias, naudojamas technologijas ir

Rimvydas Petrauskas

Feliksas Jankevičius

taikymus sparčiai besiplečiančioje bei diskusijas keliančioje kamieninių ląstelių tyrimų srityje. Kamieninių ląstelių tyrimų ir panaudojimą biomedicinos tyrimuose pristatė VU Medicinos fakulteto Biomedicinos mokslų instituto Žmogaus ir medicininės genetikos katedros docentė, vyresnioji mokslo darbuotoja, VU Medicinos fakulteto Lietuvos populiacijos ir retųjų ligų biobanko vyresnioji mokslo darbuotoja dr. Živilė Maldžienė, skaičiusi pranešimą „Žmogaus ląstelės – svarbus biomedicininis tyrimų objektas“.

Ankstesnių metų DNR dienos mokinių darbų konkurso nacionalinio etapo laimėtoja Vilniaus Užupio gimnazijos abiturientė Ieva Šimkonytė pristatė visai kitą požiūrį į informacijos saugojimą, kai gali būti pasitelkta DNR molekulė. Dalyvavimas DNR dienos konkurse Ievą paskatino toliau ir plačiau domėtis genetikos mokslu.

Šių metų dalyvių darbus aptarė Vilniaus Žemynos gimnazijos biologijos mokytoja ekspertė, Lietuvos biologijos mokytojų asociacijos valdybos narė dr. Asta Navickaitė, kviesdama

mokinius būti kūrybiškesniems, drąsesniems bei atviresniems naujovėms ir teikti darbus kitų metų DNR dienos konkursui. Dr. A. Navickaitė kvietė šių metų konkurso nugalėtojus tapti DNR dienos konkurso ambasadoriais ir turėjo ypatingą padėką vienam iš konkurso dalyvių – Miglei Šulskytei iš Šiaulių r. Kuršėnų Lauryno Ivinskio gimnazijos (darbo vadovė Laima Jonušaitė) už pateiktą originalų darbą.

Renginio pabaigoje buvo paskelbti ir apdovanoti XVI kasmetinio mokinių darbų konkurso, skirto DNR dienai minėti, nacionalinio etapo nugalėtojai. Lietuvos žmogaus genetikos draugijos premija atiteko Gabijai Norvaišaitėi iš Kelmės Jono Graičiūno gimnazijos (darbo vadovas Paulius Sungaila). Vilniaus universiteto rektoriaus premija skirta Kajui Okunevui iš Molėtų gimnazijos (darbo vadovė Regina Mongirdienė). Jau tryliktus metus iš eilės UAB „Thermo Fisher Scientific Baltics“ teikė premiją, kurią šiemet gavo Elžbieta Šematulskytė iš Kauno Jėzuitų gimnazijos (darbo vadovas P. Sungaila). Bendrovė „Northway

Biotech“ jau dešimt metų skiria apdovanojimą, kurį šiemet laimėjo Ūla Trušytė iš Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos (darbo vadovas P. Sungaila). ŠMSM padėkos raštai atiteko penkiems konkurso dalyviams – Beatričei Zelionkaitei iš Vilniaus Radvilų gimnazijos (darbo vadovas Kipras Leonavičius), M. Šulskytei iš Šiaulių r. Kuršėnų Lauryno Ivinskio gimnazijos (darbo vadovė Laima Jonušaitė), Titui Brigiui iš Kėdainių šviesiosios gimnazijos (darbo vadovė Irena Ragožienė), Miglei Bajorūnaitei iš Telšių r. Varnių Motiejaus Valančiaus gimnazijos (darbo vadovė Giedrė Bajorūnienė) ir Kamilei Kazinevičiūtei iš Jurbarko Antano Giedraičio-Giedraus gimnazijos (darbo vadovė Janina Ašutaitytė).

Kasmetinio mokinių darbų konkurso, skirto DNR dienai minėti, organizatoriai dėkojo dalyviams – mokiniams ir jų mokytojams – už jų norą gilinti genetikos srities žinias ir kvietė susitikti lygiai po metų. •

*Dr. Ingrida Kavaliauskienė,
Vilniaus universiteto ligoninės
Santaros klinikų medicinos genetikė*

„Žmogaus ir gamtos sauga 2023“

sveikatos dienas. Jos tikslas – aptarti žmonių saugos ir sveikatos, inovatyvių tyrimų technologijų vystymo bei aplinkos apsaugos problemas, skelbti naujausias mokslinių tyrimų žinias.

Konferencija pradėta VDU Botanikos sode, minint Lietuvos universiteto Botanikos sodo įkūrimo 100-metį. Kiekvienais metais visuomenė domisi ir gausiai dalyvauja nuotoliu respublikiniame moksliniame-praktiniame seminare „Vaistinių (aromatinių) augalų vaidmuo tradiciniu, moksliniu ir taikomuoju aspektu“, kuris šiais metais skirtas Lietuvos universiteto Botanikos sodo įkūrimo 100-mečiui. Pristatyti devyni pranešimai, kuriuose aptartos vaistinių augalų rūšių įvairovės ir išteklių išsaugojimo bei racionalaus jų naudojimo medicinoje, farmacijoje, maisto ir kosmetikos pramonėje bei veterinarijos praktikoje problemos. Seminaro pabaigoje nutarta 2024 m. jubiliejinės konferencijos seminarą skirti VDU Botanikos sodo Mokslo skyriaus

Organizatorių archyvo nuotr.

Gegužės 10–12 d. Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) Botanikos sode ir Žemės ūkio akademijoje vyko 29-oji tarptautinė mokslinė-praktinė konferencija „Žmogaus ir gamtos sauga 2023“, skirta

VDU Botanikos sodo 100-mečiui (1923–2023) bei Žemės ūkio inžinerijos katedros 95-mečiui (1928–2023). Konferencija organizuojama minint pasaulines Sveikatos, Aplinkos apsaugos bei Darbuotojų saugos ir

»

Vaistinių ir prieskoninių augalų mokslo sektoriaus mokslinės, pedagoginės ir švietėjiškos veiklos 100-mečiui.

Gegužės 11-ąją konferencija surengta Žemės ūkio akademijoje, kur vyko plenarinis konferencijos posėdis ir veikė sekcijos „Biosistemų inžinerija“ bei „Ekologija, darni miškininkystė“. VDU Botanikos sodo direktorius dr. Nerijus Jurkonis supažindino su Lietuvos universiteto Botanikos sodo įkūrimo 100-mečio istorija, Botanikos sodo pradžia ir raida. Asociacijos „Gyvo Žalio“ aplinkosaugininkė Austė Juozapaitytė pristatė įvairias gerąsias įvairių šalių patirtis, padedančias išlaikyti žmogaus ir gamtos ryšį, kuriant žaliąsias erdves miestuose ar įvairias edukacines veiklas natūralioje aplinkoje, kurios, įvairių tyrimų duomenimis, gerina savijautą, darbingumą, kuria žmogaus ryšį su jį supančia aplinka. Dr. Artūras Kibiša supažindino su priemonėmis, skirtomis stumbrų apsaugai Lietuvoje. Akad. prof. dr. Egidijus Šarauskis pranešime „Žemės ūkio inžinerijos mokslas ir studijos Lietuvoje: nuo arkliais traukiamų padargų iki autonominių robotų“, skirtame Žemės ūkio inžinerijos katedros 95-mečiui, pristatė žemės ūkio inžinerijos mokslų raidą ir katedros tyrimų kryptis, šandienės aktualijas,

kurios orientuotos į mokslinius tyrimus, tikslias žemės ūkio technologijas ir jų panaudojimą, siekiant efektyvinti žemės ūkio gamybą bei tausoti aplinką.

Konferencijos seminaro „Žmogus gamtai, gamta žmogui: Dzūkijos nacionalinio parko patirtis“ dalyviai apsilankė Merkinėje, Dzūkijos nacionalinio parko lankytojų centre, kur centro specialistas Algimantas Černiauskas pristatė ekspoziciją ir parko veiklas, kurių pagrindinės yra gamtos saugos ir etnokultūrinis švietimas. Seminaro dalyviai susipažino su gamtinėmis regiono vertybėmis, senųjų dzūkų amatais, papročiais ir tradicijomis, lankėsi žymiajame Merkinės piliakalnyje. Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direktijos geografas Gintautas Kibirkštis dalyviams pasakojo apie vieno didžiausių Lietuvos kaimų, Marcinkonių, istoriją, ten gyvenančiųjų kasdienybę ir verslus, kurie daugiausia susiję su kaimą supančiais miškais ir šių miškų gėrybėmis. Konferencijos dalyviai taip pat lankėsi naujajame stumbryne, kuris visai neseniai įkurtas Dzūkijos nacionaliniame parke, Stėgalių gamtiniame komplekse, ir užima apie 100 hektarų plotą. Vienas iš aplankytų objektų buvo ir atnaujintas Čepkelių rezervato

pažintinis mokomasis takas, kuriuo siekiama parodyti lankytojams dalį būdingiausių Čepkelių gamtiniam rezervatui buveinių: pušynais apaugusias žemynines kopas, aukštapelkę ir jos salas, greta aptinkamas stepėms bei tundrai būdingas augalų bendrijas.

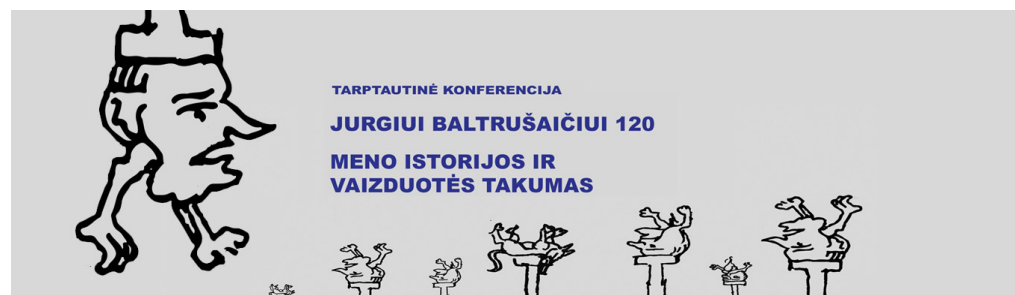
Konferencijos medžiaga skelbiama ir [mokslo straipsnių rinkinyje „Žmogaus ir gamtos sauga 2023“](#), referuojamame *Central & Eastern European Academic Source* (EBSCO) duomenų bazėje, o leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB). Leidinyje publikuoti 49 originalūs moksliniai straipsniai. Konferencijos renginiuose pristatyta per 50 žodinių ir stendinių pranešimų, seminaruose ir sekcijų darbe iš viso dalyvavo daugiau kaip 170 klausytojų. Konferenciją organizavo Vytauto Didžiojo universitetas ir Lietuvos mokslų akademija. •

*Akad. Egidijus Šarauskis,
LMA ŽŪMMS Žemės ūkio
ir aplinkos inžinerijos
sekcijos pirmininkas,
dr. Gediminas Vasiliauskas,
konferencijos organizacinio
komiteto pirmininkas*

Meno istorijos ir vaizduotės takumas

JURGIS BALTRUŠAITIS (1903–1988) – vienas originalių XX a. meno istorikų, kuris tarpukariu dėstė Kauno Vytauto Didžiojo universitete, o prieš Antrąjį pasaulinį karą pasitraukė į Paryžių ir atsidavė mokslinei veiklai. Tai vienas žymiausių Lietuvos išeivijos mokslininkų.

Minint 120-ąsias išskilaus menotyrininko gimimo metines, gegužės 19–20 d. Vilniuje buvo surengta pirmoji tarptautinė mokslinė konferencija „Jurgiui Baltrušaičiui – 120: meno istorijos ir vaizduotės takumas“, kuri vyko Lietuvos mokslų akademijoje (LMA) ir Lietuvos kultūros tyrimų institute (LKTI). Mokslininkai iš Prancūzijos, Italijos, Belgijos, Armėnijos, Lenkijos ir Lietuvos susirinko aptarti įvairiųjų menotyrininko mokslinį palikimą ir idėjų sklaidą. Pagrindinis konferencijos tikslas – apmąstyti

J. Baltrušaičio intelektualinę biografiją, kultūrinį kontekstą ir tyrimų kryptis: indėlių į viduramžių istoriografiją ir fantastiškųjų vaizdinių studijas, anamorfozių ir aberacijų tyrimus, meno istoriją susiejusius su idėjų istorija. Organizatoriai: LKTI, LMA, „Petros Aloyan Foundation“, Lietuvos Respublikos ambasada Armėnijos Respublikoje, Prancūzų institutas Lietuvoje.

Atidarydama konferenciją nepaprastoji ir įgaliotoji Prancūzijos Respublikos ambasadorė Lietuvoje J. E. Alix Victoria Everard priminė, kad J. Baltrušaitis siekė studijuoti scenografiją, tačiau lemtingas susitikimas su Henri Focillonu jį pastūmėjo į medievistiką. Savo tyrimuose jis sutelkė dėmesį į tai, kas buvo meno istorijos paraštėje, ir pats išliko to meto akademinių institucijų pakraštyje. Vis dėlto, viduramžių fantasmagorijų, »»

pabaisų ir demonų, taip pat renesanso „įdomybių kabinetų“ ir anamorfozių tyrimai pelnė jam visuotinę žinomumą ir originalaus meno istoriko vardą. Sveikinimo žodį tarė LMA prezidentas Jūras Banys, LKTI direktorius dr. Rasius Makselis. Atidaryme taip pat dalyvavo ambasadorės patarėjas bendradarbiavimo ir kultūros klausimais, Prancūzų instituto Lietuvoje direktorius Pascalis Sliwanskis.

Pirmojoje konferencijos sesijoje „Intelektualinis palikimas“ atkreiptas dėmesys į J. Baltrušaičio tarpkultūrinę patirtį, siejančią jaunystės metus Maskvoje ir Paryžiaus laikotarpį, apmąstant tuos impulsus, kuriuos suteikė turtinga kultūrinė aplinka. Joje jis augo, veikiamas tėvo poeto Jurgio Baltrušaičio (1873–1944) kūrybos, paskatinusios metafizinius ieškojimus meno istorijos vingiuose. J. Baltrušaičiui vyresniajam (minint jo 150-ąsias gimimo metines) skirtame pranešime literatūrologė Inga Vidugirytė-Pakerienė rekonstravo sidabro amžiaus kontekstą, kuriame skleidėsi simbolizmo kartos poeto, vertėjo ir teatro kritiko kūryba. Ji priminė, kad J. Baltrušaitis Pirmojo pasaulinio karo metais Maskvoje buvo Mikalojaus Konstantino Čiurlionio paveikslų kolekcijos saugotojas, o pirmasis jo diplomatinis rūpestis buvo grąžinti šią kolekciją Lietuvai.

Prancūzų meno kritikas Jeanas François Chevrier pranešime teigė,

kad J. Baltrušaitis jaunesnysis studijų metais Paryžiuje savo aplinkoje mėgindavęs nusakyti bolševizmo baisybės, tačiau jautė, kad kitoje kultūrinėje aplinkoje jo liudijimai visiškai nesuprantami. J. F. Chevrier su Baltrušaičiu artimai bendravo nuo 1981 metų. Jis pasiūlė Flamariono leidyklai perleisti nedidelę meno istoriko studiją „Šumerų menas, romaniškasis menas“ (1934), išleidžiant ją kartu su savo paties darbu „Jurgio Baltrušaičio portretas“ (1989).

Konferencijos sesijoje „Lyginamieji meno tyrimai ir Pietų Kaukazas“ buvo aptartas J. Baltrušaičio indėlis į viduramžių meno istoriografiją, Armėnijos ir Sakartvelo architektūros ir monumentaliosios dailės savitumo pažinimą. Lyginamuosiuose darbuose J. Baltrušaitis, remdamasis fotografijomis, architektūros brėžiniais ir skulptūrinio dekoru piešiniais, konkrečiais pavyzdžiais, siekė įrodyti, kad krikščioniškasis Armėnijos ir Sakartvelo viduramžių menas buvo reikšmingas perėjimo vektorius iš Rytų į Vakarus.

Viduramžių meno istorikas, armėnologas, buvęs diplomatas ir Prancūzijos ambasados Lietuvoje kultūros reikalų patarėjas Patrickas Donabedianas pranešime teigė, kad J. Baltrušaitis užima svarbią vietą Armėnijos ir Sakartvelo kultūrinio paveldo tyrimų istorijoje. Tai lėmė jo tyrimų preciziškumas ir objektyvumas. Keliaudamas po Pietų Kaukazo regioną, J. Baltrušaitis atrado ne tik armėnų, bet ir kartvelų paveldo

turtingumą. Jerevano Aleksandro Toramaniano vardo nacionalinio muziejaus-instituto darbuotoja Mariam Manukyan pranešime aptarė J. Baltrušaičio ryšius su žymiu armėnų architektu ir architektūrologu Torosu Toramanianu, detalai nagrinėjo J. Baltrušaičio ir T. Toramaniano laiškų turinį, atskleidžiantį jų intelektualinius mainus, kurie buvo svarbūs J. Baltrušaičiui renkant dokumentinę-vaizdinę medžiagą, o T. Toramanianui aiškinantis jo šalies kultūrinio paveldo įtaką Europos viduramžių meno raidai. Sesiją užbaigęs akademiko Antano Andrijausko conceptualus pranešimas „Strzygowskio ir Warburgo idėjų transformacija Baltrušaičio jaunesniojo komparatyvistinio meno istorijoje“ atskleidė esminius lūžius XX a. pirmosios pusės komparatyvistikoje. Akademikas pabrėžė, kad teoriniu ir metodologiniu požiūriu Josefo Strzygowskio veikalai buvo svarbūs įveikiant eurocentrinį požiūrį, skatinant tyrinėti Azijos kultūrinę tradiciją bei naujai pažvelgti į Irano ir Armėnijos meno vaidmenį globalioje meno istorijoje.

Trečiąją sesiją „Fantastiškumas viduramžių mene: iškraipymas, tęstinumas ir atgimimas“ pradėjo Kararos dailės akademijos profesorė Annamaria Ducci. Pranešime „Jurgis Baltrušaitis ir viduramžių skulptūra: matyti, piešti, įsivaizduoti“ ji minėjo pirmuosius meno istoriko darbus,

skirtus romantiškosios skulptūros morfologijai, kuriuose svarbų vaidmenį atliko jo paties daryti piešiniai, išryškinę ornamanto raišką kompozicinėje sistemoje. Meno istorijos tyrimuose J. Baltrušaitis piešinį traktuoja kaip fotografijai lygiavertę dokumentavimo priemonę. Namiūro universiteto profesorius Michelas Lefftzas pranešime pabrėžė, kad J. Baltrušaičio veikalai įkvepia šiuolaikinius viduramžių skulptūros tyrimus. Savo įžvalgas apie karališkąjį Šartro katedros portalą jis parėmė J. Baltrušaičio teiginiais apie „architektūrinių rėmų dėsnį“ ir „ornamentinę stilistiką“.

Europos ir Viduržemio jūros civilizacijų muziejaus Marselyje kuratorius Raphaëlis Bories pranešime „Nuo bretoniškų kalvarių iki lietuviškų koplyčių. Baltrušaitis ir lietuvių liaudies menas, tarp meno istorijos ir diplomatijos“ atskleidė medievisto, įsiliejusio į Paryžiaus intelektualinį gyvenimą, kuratorinės veiklos reikšmę. Tarpukariu J. Baltrušaitis buvo Vytauto Didžiojo universiteto meno istorijos docentas, išleidęs du toms „Visuotinės meno istorijos“ (1934, 1939), jis kaip diplomatinis Lietuvos atstovas Prancūzijoje rūpinosi Baltijos šalių liaudies meno pristatymu 1935 m. Paryžiaus Trocadéro muziejuje. Lietuvos ekspoziciją jis rengė bendradarbiaudamas su Pauliumi Galaune.

Antrą konferencijos dieną dėmesys buvo sutelktas į skirtingose mokslo srityse didelio susidomėjimo sulaukusius J. Baltrušaičio aberacijų ir anamorfozių tyrimus, aptariant ir įvairius mokslinius

bei kūrybinių idėjų dialogus. Sesiją „Iškreiptos perspektyvos“ pradėjo meno istorikas ir kritikas Riccardo Venturi, kuris atskleidė meno istoriko idėjų sąsajas su siurrealizmo teoretikų darbais. Knygoje „Aberacijos“ (1957) J. Baltrušaitis tyrinėjo „vaizduojamuosius“ arba „florentietiškus“ akmenis, per amžius atgimstantį susidomėjimą antikinėmis gemomis ir maginėmis akmenų galiomis, atvilnijusį į siurrealizmą. Sorbonos universiteto mokslininkė Lydie Delahaye J. Baltrušaičio anamorfozinių vaizdų analizę susiejo su šiuolaikinio meno raida. Ji teigė, kad J. Baltrušaičio knyga atkreipė dėmesį į regimąjį vaizdą kaip keistą techninę mechanizmą, turintį nepaprastą metaforinį potencialą. Augustinas Dainys anamorfozių sukeltą abejonę regimosios realybės principu lygino su dzenbudizmo filosofija, kuri siūlo panašų abejonės metodą, keičiant matymo perspektyvą. Sesiją užbaigė doktorantės Dalios Aleksandravičiūtės pranešimas, atskleidęs anamorfozių ir optinių iliuzijų istorinę raidą, kurią kruopščiai rekonstravo J. Baltrušaitis, susiejęs meno, filosofijos ir mokslo sritis.

Konferencijos sesija „Meno istorijos ir teorijos dialogai“ parodė platesnį intelektualinį ir kultūrinį žemėlapią, atskleidžiantį J. Baltrušaičio idėjų sąsajas su kitų dailės kritikų, filosofų, menininkų kūriniais. Jeanette Zwingenberger įžvelgė kai kurių J. Baltrušaičio idėjų sąsajas su Etienne'o Delécluze'o darbais, Aistė Žvinelytė aptarė J. Baltrušaičio idėjų atspindžius Gilles Deleuze'o filosofijoje, Žilvinė

Gaižutytė-Filipavičienė nurodė meno istoriko idėjų giminystę su André Malraux, Magdalena Maciudzińska-Kamczycka nagrinėjo legendų sklaidą šiuolaikinėje kūryboje.

Konferencijos pabaigoje literatūrologė Dalia Jakaitė nusakė poeto kūrybai būdingą metafizinių tiesų ieškojimą, visatos mistikos pojūtį, amžinybės šauksmą, kurį vainikavo lyrinio subjekto malda Kūrėjui, malda kaip pamatinis žmogiškasis santykis su transcendencija. Akademikė Viktorija Daujotytė priminė Algirdo Juliaus Greimo mintį: „Jei meno istorikas Baltrušaitis į Rytus nuo Berlyno žinomas kaip poeto Baltrušaičio sūnus, tai į Vakarus nuo Berlyno poetas Baltrušaitis žinomas kaip meno istoriko Baltrušaičio tėvas.“ Baltrušaičiui buvo svarbu, kad sūnus įgytų ryšių su Lietuva, kad dėstytojaudamas atiduotų skolą gimtinei už ilgus metus, praleistus Rusijoje. Literatūrologė taikliai pažymėjo, kad „Baltrušaičio poetinis simbolizmas ne kartą atsiremia į iliuzinius sąmonės darinius, svarbius ir Baltrušaičiui, menotyrininkui.“

Konferencija atskleidžia įvairialybę J. Baltrušaičio darbų reikšmę: skvarbų istorinį ir lyginamąjį žvilgsnį į architektūros ir meno formų gyvenimą, fantastiškųjų vaizdinių raidą, taip pat gilią filosofinę žiūrą į vaizdo ir žvilgsnio ontologiją. Tai lemia ne tik jo darbų istoriografinę svarbą, bet ir neišsemiamą aktualumą. •

*Dr. Odeta Žukauskienė,
Lietuvos kultūros tyrimų instituto
vyriaus. mokslo darbuotoja*

Skyriaus „Mokslininkų rūmai“ renginiai

Antrąjį metų ketvirtį dėmesys skirtas mokslo žinių sklaidai ir Lietuvos mokslui, kultūrai, politikai nusipelnusių žmonių pagerbimui. Skyrius surengė 16 renginių, iš jų 6 „Mokslo žinių dienas“, 10 įvairių sričių mokslo, kultūros asmenybių jubiliejinių vakarų, naujų knygų sutiktuvių. Balandžio ir gegužės mėnesiais skaitytos mokslininkų paskaitos, organizuotos ekskursijos šalies moksleiviams:

akad. Aivaras Kareivos paskaita Kybartų gimnazijos moksleiviams „Nuostabūs cheminiai elementai pasaulis“, VU prof. Naglio Kardelio paskaita „Antikinės filosofijos aktualumas šiuolaikiniam žmogui“ (Vilniaus A. Kulviečio klasikinėje gimnazijoje). Lietuvos mokslų akademijos Jaunosios akademijos (LMAJA) nariai dr. Ignas Kalpokas skaitė nuotolinę paskaitą šalies moksleiviams „Dirbtinio intelekto kuriamas turinys:

kaip jis keičia mūsų kasdienybę“, o dr. Mantas Šimėnas ir dr. Vytautas Klimavičius vedė ekskursiją Vilniaus Žirmūnų gimnazijos moksleiviams Fizinių ir technologijos mokslų centro magnetinio rezonanso laboratorijose. Kokią įtaką daro tikslieji mokslai renkantis specialybę, moksleiviai praktiškai galėjo įsitikinti, apsilankę polimerinių medžiagų gamykloje „Lietpak“, kurios valdybos pirmininkas dr. Pranas

Kiznis skaitė paskaitą „Rinkis tiksluosius mokslus“, o direktoriaus pavaduotojas Darius Kazlauskas vedė ekskursiją, kurioje moksleiviai susipažino su gamyklos produkcija bei galimybe čia įsidarbinti.

LMA didžiojoje ir mažojoje konferencijų salėse vyko nemažai skyriaus renginių, skirtų supažindinti visuomenę su Lietuvai nusipelnusiomis asmenybėmis ir jų darbais. Balandžio 13 d. popietę pirmąjį ciklo „Akademikai netikėtu rakursu“ renginį skyrius organizavo kartu su LMA Technikos mokslų skyriumi. Popietės iniciatorė skyriaus vadovė ir renginio vedėja Aldona Daučiūnienė, sveikindama akademiką Gintautą Žintelį gražios sukakties proga, sakė, kad yra laiminga, galėdama pažinti akademiką ne tik kaip įžymų informacinių bei telekomunikacinių technologijų mokslininką, bet ir kaip įvairiapusę asmenybę, turinčią įdomių pomėgių. G. Žintelis pasakojo, kad kolekcionuoti mėgo nuo jaunystės, iš pradžių tai buvę paveikslai, miniatiūros, bronzos ir žalvario gaminiai, vėliau – kaulo dirbiniai. Tai išskirtinės drožybos dramblio ilčių, ryklio, jūrų vėplio, kardžuvės, kupranugario kaulo, banginio ūso, mamuto kaulo dirbiniai. Aštuoniasdešimtojo gimtadienio ir įdomios kolekcijos pristatymo proga akademiką sveikino LMA vadovai, Technikos mokslų skyrius.

Balandžio 25 d. įvyko dar vienas skyriaus organizuojamo ciklo „Įžymių žmonių portretai“ renginys, pakvietęs pagerbti tris garsius Lietuvos menininkus – brolius Domarkus: Lietuvos nacionalinio simfoninio orkestro garbės dirigentą, pedagogą prof. Juozą Domarką, Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro garbės dirigentą Stasį Domarką ir Lietuvos nacionalinio operos ir baleto teatro režisierių Eligijų Domarką. Visuomenei priminti žmonės, pusę amžiaus garsinę Lietuvą pasaulyje, savo talentu puošę mūsų gyvenimą ir rašę kultūros istoriją. Renginį vedė muzikologas Viktoras Gerulaitis, buvo demonstruojami fragmentai iš LRT režisierės Laimos Lingytės dokumentinio filmo apie Domarkus, dainavo Lietuvos muzikos ir teatro akademijos prof. Vladimiro Prudnikovo vokalo klasės studentai.

Gegužės 30 d. paminėta rašytojo, akademiko Vytauto Martinkaus

Akad. Gintauto Žintelio kolekcijos „Dirbiniai iš kaulo“ pristatymas. Akademikas pasakoja apie savo kolekciją. 2023 04 13.

Menininkų Domarkų pagerbimo vakaras. Iš kairės: LMA viceprezidentas Zenonas Dabkevičius, muzikologas Viktoras Gerulaitis, dirigentai Juozas ir Stasys Domarkai, režisierius Eligijus Domarkas, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos prof. Vladimiras Prudnikovas. 2023 04 25.

80-mečio sukaktis. Renginį organizavo LMA Humanitarinių ir socialinių mokslų skyrius bei skyrius „Mokslininkų rūmai“, VšĮ „Rašytojų klubas“. Vakara vedusi literatūrologė akademikė Viktorija Daujotytė, sveikindama kolegą, bandė ieškoti jo „nelengvai apčiuopiamo centro, branduolio“. Didžiausiu rašytojo pasiekimu akad. V. Daujotytė įvardijo romaną „Tavo bažnyčios rūsys“, kuriame, jos žodžiais tariant, sueina pagrindinės V. Martinkaus kūrybos linijos, išryškėja kūrybinės metaforos, paradoksai ir išlieka „prasmės alchemija“. Akad. Jūratė Sprindytė sukaktuvininką pristatė kaip literatūrologą

bei kritiką, analizuojantį „sudėtingus, daugiaplanius, komplikuoto turinio ir kompozicijos kūrinius“; kaip vertybiškumo bei vertybių saugotoją ir kaip kultūros istoriką, siekiantį „prikelti, įamžinti buvusius rašytojus, kurie dėl įvairių aplinkybių patys nebaigė savo darbų.“ Renginyje kalbėjęs literatūros kritikas prof. Petras Bražėnas vertino sukaktuvininką kaip talentingą rašytoją, literatūrologą, kolegą, su kuriuo draugystė trunkanti pusę amžiaus. Skaitovė A. Daučiūnienė perskaitė ištrauką iš būsimo V. Martinkaus romano „Requiem nuogam karaliui, arba Gyvenimas prie Šventyklos uždangos“.

Birželio 6 d. skyrius drauge su Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla pristatė naują žymaus politiko, žurnalisto, Nepriklausomybės Akto Signataro Česlovo Juršėno knygą „Nenuobodaus gyvenimo mozaika“. Renginio vedėjas literatūrologas Valentinas Sventickas yra ir šios knygos redaktorius. Jo teigimu, knyga padėjo prisiminti daugelį įvykių, sužinoti apie Č. Juršėno vaikystę, jaunas dienas, nežinomus epizodus. Č. Juršėno pasakojimas ir rimtas, ir autoironiškas. Čia randame autentiškų liudijimų apie procesus, kuriuose knygos autoriui buvo lemta dalyvauti. Renginyje kalbėjo LR Seimo nariai dr. Irena Šiaulienė, Lietuvos Nepriklausomybės Akto Signataras Egidijus Bičkauskas, literatūros kritikas prof. Petras Bražėnas, Jonavos meras dr. Mindaugas Sinkevičius. Jie gerai įvertino Č. Juršėno knygą, jos prasmingą turinį, lengvą stilių. Literatūros kritikas P. Bražėnas minėjo autoriaus korektiškumą, puikų humoro jausmą, pabrėžė jo preciziškumą. Knygoje atspindėtas įdomus, spalvingas ir intensyvus Č. Juršėno – politiko, žurnalisto, enciklopedisto, LR Seimo pirmininko, Lietuvos televizijos ir radijo politikos apžvalgininko, „Žinijos“ draugijos lektoriaus – gyvenimas. LR Seimo nariai E. Bičkauskas ir I. Šiaulienė minėjo Č. Juršėną esant nepranoktą Seimo pirmininką. Pasak E. Bičkausko, net ir esant sudėtingoms politinėms aplinkybėms, Č. Juršėnas jas sprendė lanksčiai ir išmintingai.

Gegužės 16 d. LMA didžiojoje konferencijų salėje vyko skyriaus ir VŠĮ „Rašytojų klubo“ organizuotas tarptautinio poezijos festivalio „Poezijos pavasaris“ renginys – Henrikui Radauskui skirta poezijos ir muzikos valanda „Sapnavos nuostabūs sapnai“. Poeto eiles skaičiūsi ir vakarą vedusi A. Daučiūnienė H. Radauską susirinkusiesiems pristatė kaip vieną žymiausių XX a. lietuvių išeivijos poetų. Estetas, vertėjas, pirmasis modernistas, grynojo meno kūrėjas pergyveno du pasaulinius karus, pasitraukimą iš Lietuvos, tačiau šių įvykių beveik neužfiksavo eilėraščiuose. Jam menas, kultūra tapo prieglobsčiu nuo istorijos sukrėtimų. Esminė H. Radausko kūrybos nuostata išreiškta programiniame eilėraštyje „Pasaka“. Žiauriai tikrovei priešinama pasakos laisvė ir galybė,

Rašytojo, akademiko Vytauto Martinkaus sukurtinis vakaras, skirtas jo 80-mečiui. Iš kairės: akademikai Viktorija Daujotytė ir V. Martinkus. 2023 05 30.

Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataro Česlovo Juršėno atsiminimų knygos „Nenuobodaus gyvenimo mozaika“ sutiktuvės. Apie knygą pasakoja jos autorius. 2023 06 06.

Tarptautinio poezijos festivalio „Poezijos pavasaris“ renginys – Henrikui Radauskui skirta poezijos ir muzikos valanda „Sapnavos nuostabūs sapnai“. Iš kairės: pianistas Jurijus Suchanovas, solistė Judita Leitaitė, smuikininkė Paulina Daukšytė ir skaitovė Aldona Daučiūnienė. 2023 05 16.

kuriai nėra jokių kliūčių. „Pasauliu netikiu, o pasaka tikiu“ – teigia lyrinis herojus. Muzikinę programą atliko dainininkė Judita Leitaite, smuikininkė Paulina Daukšytė, pianistas Jurijus Suchanovas.

Gegužės 18 d. įvyko antrasis „Poezijos pavasario“ renginys, skirtas Vilniaus 700 metų jubiliejui – „Tai miestas, kurį man parodė“. Jame poetai, muzikantai, skaitovai atliko kūrinius, skirtus mylimam miestui.

Birželio mėnesį skyrius „Mokslininkų rūmai“ ir Biologijos, medicinos ir geomokslų skyrius talkino akademikui Algimantui Grigeliui įgyvendinti keletą jo inicijuotų renginių: birželio 1 d. įvyko „Naujosios Romuvos“ projekto „Miestas ir jo kalnas“ renginys, skirtas Lietuvos sostinės Vilniaus įkūrimo 700-osioms metinėms. Jame archeologas dr. Kazys Napaleonas Kitkauskas skaitė paskaitą „800 metų Vilniaus pilių gyvenime“. Birželio 8 d. įvyko konferencija, skirta

„Naujosios Romuvos“ projekto „Miestas ir jo kalnas“ renginys.
Iš kairės: akad. Algimantas Grigelis, Jurgis Šeduikis ir dr. Kazys Napaleonas Kitkauskas. 2023 06 01.

akademiko Juozo Dalinkevičiaus (1893–1980) 130-osioms metinėms. O birželio 27 d. vyko konferencija, skirta akademikui Vytautui Gudeliui (1923–2007). Jo 100-ųjų

metinių minėjimu skyrius užbaigė pirmojo pusmečio renginius. • Parengė Aldona Daučiūnienė, LMA skyriaus „Mokslininkų rūmai“ vadovė

LIETUVOS MOKSLŲ AKADEMIJOS JAUNOJI AKADEMIJA

Jaunųjų akademikų išvažiuojamasis posėdis

Birželio 15 d. Lietuvos sveikatos mokslų universitete (LSMU) Veterinarijos akademijoje (VA) vyko Lietuvos mokslų akademijos Jaunosios akademijos (LMAJA) išvažiuojamasis posėdis „Nuo gyvūnų gerovės iki produkcijos kokybės“. Posėdžio pradžioje įžangos žodį tarė akademikas prof. dr. Antanas Sederevičius. Jis pasidžiaugė jaunu, atsakingu bei perspektyviu LMAJA kolektyvu.

LSMU VA Maisto saugos ir kokybės katedros lektorė dr. Vytautė Starkutė interaktyviai pristatė pranešimą „Dirbtinio intelekto taikymas vartotojų maisto priimtumo analizei“ ir suteikė galimybę LMAJA nariams praktiškai išbandyti programos „Facereader“ galimybes įvertinant emocinį atsaką į tam tikrus pateiktus skirtingo skonio produktus. Tai buvo ne tik įdomi, bet ir labai daug gerų emocijų dalyviams suteikusi patirtis.

Akad. Antanas Sederevičius ir LMAJA jaunieji akademikai.

LMAJA nariai per posėdį išklaušė LSMU Maisto saugos ir kokybės katedros lektorės ir LSMU Laukinių gyvūnų globos centro vadovės Justinos Morkūnaitės pristatymą

apie naujai duris atvėrusį centrą, kuris toks vienintelis Lietuvoje.

Vėliau LMAJA nariai aplankė LSMU Veterinarijos akademijos muziejų, kur jo vedėja Lina Baršauskienė

Dalyvių praktinis-eksperimentinis maisto produktų vertinimas pasitelkiant dirbtinį intelektą.

LSMU Laukinių gyvūnų globos centro vadovė Justina Morkūnaitė.

supažindino su jo istorija ir pateikė nemažai įdomių faktų.

Išvažiuojamojo posėdžio metu aplankytos LSMU VA mokslinės laboratorijos. Dr. Dovilė Klupšaitė ir inžinierius doktorantas Ernestas Mockus pristatė ateities perspektyvas ir bendradarbiavimo galimybes. Jaunasis akademikas doc. dr. Aleksandr Novoslavskij supažindino kolegas su Maisto saugos ir kokybės katedros padaliniu bei jame esančiomis laboratorijomis.

Prieš aplankydami LSMU VA Anatomikumą (kurį pristatė ir apie jį papasakojo Diana Džiugienė) LMAJA nariai apžiūrėjo ir LSMU VA biblioteką (vedėjas dr. Saulius Alijošius), kur turėjo galimybę pamatyti savarankišką studentų mokymosi procesą pasitelkiant 3D programą.

Daugiausia emocijų kilo lankantis LSMU VA Stambųjų gyvūnų klinikoje. Čia diskutuota su veterinarijos gydytojais apžiūrint gyvūnus – pacientus. Posėdžio pabaigoje LMAJA nariai persikėlė į vieną iš LSMU VA Visuomenės sveikatos fakultete esančių mokslinių-mokomųjų laboratorijų, kurioje tęsė diskusiją ir užbaigė posėdį.

Išvažiuojamąjį posėdį organizavo LSMU VA Maisto saugos ir kokybės katedros lektorė bei Gyvūnų auginimo technologijų instituto vyresnioji mokslo darbuotoja, šio teksto autorė jaunoji akademikė dr. Vita Lėlė. •

Autorės nuotraukos

LSMU Veterinarijos akademijos muziejaus vedėja Lina Baršauskienė (dešinėje) ir LMAJA nariai.

LMAJA nariai lankosi LSMU Veterinarijos akademijos Maisto saugos ir kokybės katedroje.

*LMAJA nariai svečiuojasi
LSMU Veterinarijos akademijos bibliotekoje.*

Jaunųjų akademikų išvažiuoja- masis posėdis

*LMAJA nariai
LSMU Veterinarijos
akademijos
Anatomikume.*

↓ Posėdžio dalyviai prie istorinės žirgo skulptūros
LSMU Veterinarijos akademijos kieme.

Academia
Junior

SCIENTIARU

LMA Vrublevskių bibliotekoje

Balandžio 25 d. Vrublevskių bibliotekoje lankėsi Saitamos universiteto (Japonija) profesorius Kazuhiko Sawada, vienas garsiausių Bronislovo Pilsudskio gyvenimo ir veiklos tyrinėtojų. Beveik keturis dešimtmečius profesorius renka medžiagą apie šio garsaus etnologo pasiekimus.

B. Pilsudskis, kilęs iš Lietuvos (gimė Zalavo dvare, Švenčionių paviete, netoli Pabradės), reikšmingą savo gyvenimo dalį paskyrė beveik išnykusių Tolimųjų Rytų tautelių kultūrai, etnografijai ir kalboms pažinti. Įdomu tai, kad jo tirta Sachalino tautelė – ainai – laikomi japonų protėviais. Išsamus ainų tyrimas ir išgarsino B. Pilsudskį. Tik maža dalis jo darbų buvo išleista jam gyvam esant. Daug rankraščių žuvo ar pradingo Pirmojo ir Antrojo pasaulinio karo metais.

2021-aisiais minint 120 metų nuo paskutinės didelės B. Pilsudskio ekspedicijos Sachalino ir Hokaido keliais, Sulejuveko Juzefo Pilsudskio muziejus išleido į lenkų kalbą išverstą prof. K. Sawados knygą „Pasakojimas apie Bronislovą Pilsudskį. Lenkas, vadinamas ainų karaliumi“. Prof. K. Sawada lankydamasis bibliotekoje padovanojo šį leidinį ir domėjosi čia saugomais Pilsudskių šeimos rankraščiais.

Gegužės 9 d. kolegos Balstogėje paminėjo Pasaulinę knygos ir bibliotekininko dieną. Palenkės Łukaszo Górnickio bibliotekoje vyko iškilminga „Sidabrinės rožės“ apdovanojimų ceremonija, kurioje dalyvavo Vrublevskių bibliotekos atstovai. Pagrindinis „Sidabrinės rožės“ apdovanojimas įteiktas Vrublevskių bibliotekai už ilgametį bibliotekų bendradarbiavimą. Apdovanojimą į Vilnių parvežė mokslinė sekretorė Leokadija Kairelienė, Katalogų skyriaus vedėja Rūta Smažinienė, direktoriaus pavaduotoja mokslui dr. Rima Cicėnienė.

Kitas reikšmingas įvykis pavaršariui įsibėgėjus – vertinga dovana iš Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo Vargdienių seserų kongregacijos. Vrublevskių bibliotekai pal. arkiv. Jurgio Matulaičio namuose Kaune veikusi biblioteka perdavė XIX a. pab. – XX a. spausdintų lietuviškų

Svečias iš Saitamos universiteto (Japonija) profesorius Kazuhiko Sawada T. Vrublevskio skaitykloje.

knygų, lituanikos, emigrantikos, senųjų periodinių leidinių, maldaknygių kolekciją, knygų užsienio kalbomis (daugiausia – religine, literatūrine, kultūrine tematika), pagrindinių savilaidos leidinių. Gautos knygos svarbios tiek savo turiniu, tiek ir istorija, kurią

atskleidžia nuosavybės ženklai – autografa, antspaudai, ekslibriai.

Vienuolijos vyriausioji vadovė ses. Jolita Matulaitytė, apsilankiusi Vrublevskių bibliotekoje, supažindino su pal. J. Matulaičio namų ir jų bibliotekos istorija. Biblioteka formavosi

Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo Vargdienių seserų kongregacijos vyr. vadovė Jolita Matulaitytė (centre) perduoda dovanas bibliotekos darbuotojams. Iš kairės: dr. Gita Drungilienė, Daiva Liudavičienė, Ana Vencloviienė ir Mindaugas Simanavičius.

Iš kairės: dr. Rima Cicėnienė, dr. Daiva Narbutienė, dr. Sigitas Narbutas su kolegomis iš Latvijos universiteto Akademinės bibliotekos: direktore Venta Kocere, Akademinės bibliotekos vykdančiuoju direktoriumi Janiu Ezeru ir Tarpkultūrinio dialogo centro bei Austrijos bibliotekos vedėja Ilze Garda.

palaipsniui iš vienuolijos ir pačių vienuolių asmeninių knygų, išėivijos lietuvių (JAV) dovanotų leidinių, katalikiško moterų sambūrio „Caritas“ bibliotekėlės. Ją papildė mons. Kazimiero Senkaus (Vargdienių seserų kongregacijos kapeliono) ir kitų dovanoti leidiniai. Seniausioji bibliotekos dalis – kun. Petro Veblaičio (beje, 1941–1942 m. dirbusio LMA bibliotekos Rankraščių skyriaus vedėju) sukauptos knygos.

Birželio 13 d. bibliotekoje lankėsi svečiai iš Rygos: Latvijos universiteto Akademinės bibliotekos direktorė Venta Kocerė, vykdančysis direktorius Janis Ezeras ir Tarpkultūrinio dialogo centro bei Austrijos bibliotekos vedėja Ilzė Garda. Svečiai atvežė dovanų – naujausių latviškų mokslinės literatūros leidinių. Direktorė pristatė LU Akademinės bibliotekos istoriją ir nūdieną. Ši atminties institucija – seniausia ir turtingiausia Latvijoje. Ji įkurta 1524 m., tad kitąmet švęs 500 metų jubiliejų.

Pavasaris buvo ypatingas ne tik dėl bičiulių dovanų, įvertinimų, bet ir dėl atminimo renginių. Gegužės 11 d. įvyko vakaras, skirtas Felicijos Bortkevičienės 150-osioms gimimo metinėms. Šios ypatingos moters

gyvenimo ir veiklos punktus žymėjo paroda „Felicijos Bortkevičienės epistolinis palikimas Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje“. Su viena iš parodos autorių Egle Paškevičiūte-Kundrotiene pasivaikščioję po parodą lankytojai išklaušė prof. Andriaus Vaišnio paskaitą. Nors prieš dvidešimt metų pradėta teikti F. Bortkevičienės vardo premija, kol kas mūsų kasdienybėje dar per mažai ženklų, primenančių jos nuopelnus valstybinei raidai. Neįsigilinus į istorinius šaltinius, tenka susidurti su nuomone, kad tai kairiosios ideologijos pažymėta asmenybė. Tačiau lektorius žvelgė plačiau ir aptarė ryškiausius vienos žymiausių lietuvių tautinio atgimimo veikėjų, politikės ir leidėjos gyvenimo ir veiklos epizodus.

Dar vienas atminimo renginys skirtas prieš metus anapilin išėjusiai Danutei Petkevičiūtei-Labanauskienei (1933 01 29 – 2022 05 15) – literatūros ir kultūros istorikei, archeografe, ilgamei Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriaus darbuotojai. Gegužės 15 d. bibliotekos renginių salėje įvyko atminimo popietė. Ta proga bibliotekos darbuotojai parengė ir virtualią parodą „Viltimi širdy gyveniau“,

kurioje atskleidžiamas D. Petkevičiūtės-Labanauskienės gyvenimo kelias, dar vaikystėje paženklintas skaudžia Sibiro tremtinės dalia. Parodoje eksponuojami [dokumentai ir nuotraukos iš D. Petkevičiūtės-Labanauskienės rankraštinio ir ikonografinio palikimo](#).

Šis pavasario sezonas bibliotekai, jos bendruomenei ir lankytojams reikšmingas pokyčiais, susijusiais su rekonstrukcijos darbais. Rekonstruoto bibliotekos fondų pastato vestibulyje iki rūmų kapitalinio remonto pabaigos duris atvėrė T. Vrublevskio skaitykla, o nuo birželio 5 d. – jungtinė skaitykla. Joje aptarnaujami tie anksčiau rūmų trečiame aukšte veikusių Humanitarinių ir socialinių mokslų, Bendrosios, Bibliografijos ir Periodikos skaityklų lankytojai, kurie domėsis Bendrojo fondo dokumentais: knygomis ir periodiniais leidiniais. Baigus tvarkyti kiemelį, rekonstruotame pastate duris atvers naujas pagrindinis įėjimas į biblioteką. Rūmuose likęs senasis pagrindinis įėjimas duris užvers iki kapitalinio remonto pabaigos. •

*Inga Berulienė,
LMA Vrublevskių bibliotekos
Komunikacijos skyriaus vedėja*

Vikos Petrikaitės nuotraukos

SVEIKINAME

Valentinas Mikelėnas

VALENTINUI MIKELĖNUI – 65

Balandžio 6 d. Lietuvos mokslų akademijos tikrajam nariui, profesoriui habilituotam daktarui Valentinui Mikelėnui sukako 65 metai.

Linkime Jums sėkmingai įgyvendinti siekius ir sumanymus gerinant nacionalinę teismų sistemą, plėtojant teisės mokslą, ugdamt jaunuosius mokslininkus, naujų kūrybinių idėjų ir asmeninės laimės.

ZITAI AUŠRELEI KUČINSKIENEI – 75

Balandžio 27 d. Lietuvos mokslų akademijos narei, profesorei habilituotai daktarei Zitai Aušrelei Kučinskienei sukako 75 metai.

Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas bei Biologijos, medicinos ir geomokslų skyrius nuoširdžiai sveikina Akademikę gražaus jubiliejaus proga.

Labai vertiname Jūsų ilgametę ir produktyvią mokslinę, pedagoginę, organizacinę ir visuomeninę veiklą. Didžiuojamės Jūsų nuopelnais medicinos mokslui, gausiais ir mokslo pasaulyje pripažintais laboratorinės medicinos srities darbais. Žavimės Jūsų darbštumu, dvasine stiprybe, džiaugiamės įkvėpiančiu entuziazmu ir nesenkančia energija, aktyvia ir produktyvia veikla Lietuvos mokslų akademijoje, Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriuje.

Iš širdies linkime Jums, mieļoji Akademike, ilgiausių metų, kūrybinių sumanymų, kuo geriausios sveikatos ir sėkmės.

Zita Aušrelė Kučinskienė

AUDRIUI SIGITUI MARUŠKAI – 60

Balandžio 28 d. Lietuvos mokslų akademijos tikrajam nariui, profesoriui habilituotam daktarui Audriui Sigitui Maruškai sukako 60 metų.

Akademijos bendruomenė nuoširdžiai sveikina Jus gražaus jubiliejaus proga. Žavimės Jūsų vadybiniais gebėjimais, moksline organizacine veikla, išradimais. Jūs pasiekėte puikių mokslo rezultatų, sumaniai ir kūrybingai vadovaujate Vytauto Didžiojo universiteto Gamtos mokslų fakulteto Instrumentinės analizės atviros prieigos centrui. Jubiliejaus proga linkime Jums kuo geriausios sėkmės, naujų kūrybinių idėjų, šviesių gyvenimo akimirkų.

DALIAI KLAJUMIENEI – 60

Gegužės 2 d. Lietuvos mokslų akademijos tikrajai narei, vyriausiajai mokslo darbuotojai humanitarinių mokslų daktarei Daliai Klajumienei sukako 60 metų.

Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas bei Humanitarinių ir socialinių mokslų skyrius nuoširdžiai sveikina Jus jubiliejaus proga.

Jūsų svarūs darbai įnešė didelį indėlį į Lietuvos dailės istorijos tyrimus, ypač atliekant išskirtinai aukšto tarptautinio lygio fundamentinius Lietuvos nekilnojamojo kultūros paveldo tyrimus, kurių rezultatai labai aktualūs paveldosaugos teorijai ir restauravimo praktikai.

Jūsų mokslo organizavimo, ekspertiniai, jaunimo ugdymo darbai ir pilietinės iniciatyvos daug prisideda prie visuomenės švietimo ir lavinimo.

Audrius Sigitas Maruška

Dalia Klajumienė

Išleistos monografijos ir studijos, mokslo straipsniai, paskelbti prestižiniuose leidiniuose, mokslo populiarinimo straipsniai ir paskaitos visuomenei, dalyvavimas televizijos ir radijo laidose, aktyvi veikla tarptautiniuose projektuose, mokslinėse konferencijose, bendradarbiavimas su muziejais rengiant parodas, leidžiant knygas, – tai vis Jūsų darbai, garsinantys Lietuvos vardą.

Linkime Jums, miela Akademike, kūrybinės sėkmės, svarbių atradimų, prasmingų veikalo ir asmeninės laimės.

ALGIRDUI JUOZUI MOTUZUI – 80

Gegužės 8 d. Lietuvos mokslų akademijos nariui, profesoriui habilituotam daktarui Algirdui Juozui Motuzui sukako 80 metų.

Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas bei Žemės ūkio ir miškų mokslų skyrius nuoširdžiai sveikina Jus gražaus ir prasmingo jubiliejaus proga.

Algirdas Juozas Motuzas

Džiaugiamės Jūsų pasiekimais ir nuopelnais Lietuvos žemės ūkio mokslui ir šalies agronomijos mokslo sklaidai. Jūsų turininga patirtis, kompetencija, kūrybiškumas ir nepaprastas darbštumas bei aktyvi mokslinė ir visuomeninė veikla labai daug prisidėjo prie Lietuvos dirvožemio mokslo puoselėjimo. Daug nuveikta tobulinant dirvožemio klasifikaciją, rūpinantis dirvožemio ekologija ir ieškant sprendimų jo taršai apriboti. Itin svarūs Jūsų nuopelnai puoselėjant agronomijos mokslo istoriją. Jūsų išleistas monografijos ir knygos – tai nepaprastas paminklas įamžinant Lietuvos žemės ūkio mokslininkų atminimą.

Sveikindami jubiliejaus proga, dėkojame už nuoširdžią veiklą Lietuvos mokslų akademijos Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriuje bei ilgametį vadovavimą Lietuvos dirvožemininkų draugijai.

Linkime visokeriopos sėkmės, stiprios sveikatos, nuostabių ir kūrybingų dienų Jūsų tolesniame gyvenimo kelyje.

ROBERT MOKRIK – 75

Gegužės 15 d. Lietuvos mokslų akademijos nariui, profesoriui habilituotam daktarui Robert Mokrik sukako 75 metai.

Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas bei Biologijos, medicinos ir geomokslų skyrius nuoširdžiai sveikina Akademiką gražaus jubiliejaus proga.

Labai vertiname Jūsų ilgametę ir produktyvią mokslinę, pedagoginę ir organizacinę veiklą. Didžiujamės Jūsų nuopelnais geologijos mokslui. Žavimės Jūsų darbštumu, dvasine stiprybe, entuziazmu ir nesenkančia energija, aktyvia bei produktyvia veikla Lietuvos mokslų akademijoje, Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriuje.

Robert Mokrik

Linkime Jums, gerbiamasis Akademike, tolesnės kūrybinės sėkmės, neblėstančios energijos, gyvenimo pilnatvės ir kuo geriausios kloties Jums ir Jūsų artimiesiems.

VYTAUTUI MARTINKUI – 80

Gegužės 28 d. Lietuvos mokslų akademijos nariui prof. dr. Vytautui Martinkui sukako 80 metų.

Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas bei Humanitarinių ir socialinių mokslų skyrius nuoširdžiai sveikina Jus jubiliejinių sukaktuvių proga.

Jūsų išskirtinis rašytojo talentas praturtino lietuvių intelektualiosios literatūros lobyną. Svarūs, reikšmingi ir literatūros aksiologijos tyrimai, paremti literatūrologo, filosofo, istoriko, jautraus kūrėjo, estezės ir prasmės ieškotojo kompetencijomis.

Žavi Jūsų, ilgamečio profesoriaus ir universitetinio mokslo vadybininko, energija ir pasišventimas ugdamas jaunąją humanitarų kartą. Esate aukštos inteligencijos, kultūros ir tolerancijos pavyzdys.

Linkime Jums, mielas Akademike, stiprybės, neblėstančio kūrybinio polėkio, skvarbios minties, naujų kūrybos ir mokslo darbų.

GIEDREI SAMUOLIENEI – 45

Birželio 7 d. Lietuvos mokslų akademijos tikrajai narei Giedrei Samuolienei sukako 45 metai.

Lietuvos mokslų akademijos Žemės ūkio ir miškų mokslų skyrius nuoširdžiai sveikina Jus jubiliejaus proga.

Džiaugiamės Jūsų kūrybingumu, darbštumu ir mokslo pasiekimais. Jūsų jaunatviška energija, geranoriškumas ir kryptingas darbo organizavimas

Vytautas Martinkus

Giedrė Samuolienė

labai daug prisideda prie agronomijos mokslo plėtros ir naujovių sklaidos.

Vertiname Jūsų aktyvią veiklą Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriuje vadovaujant Agronomijos mokslų sekcijai bei reikšmingą darbą vykdant augalų fiziologijos, morfogenezes, žydėjimo fiziologijos, metabolizmo ir augalų produktyvumo tyrimus. Jūsų parengti moksliniai straipsniai, dalyvavimas mokslo programose ir projektuose – nepaprastai svarbūs ugdamas jaunuosius mokslininkus.

Sveikindami gražaus jaunatviško jubiliejaus proga, linkime visokeriopos sėkmės, kūrybinės energijos, naujų idėjų ir daug nuostabių dienų Jūsų gyvenimo kelyje.

KARLUI SKÍRNISSONUI – 70

Birželio 8 d. Lietuvos mokslų akademijos užsienio nariui, Skandinavijos–Baltijos šalių parazitologų draugijos pirmajam prezidentui, jos garbės nariui, vienam ryškiausių produktyvaus Lietuvos ir Šiaurės šalių parazitologijos ir ekologijos mokslo bendradarbiavimo puoselėtojų Karlui Skírnissonui sukako 70 metų.

Asmeninio archyvo nuotr.

Karlas Skírnissonas

Zenonas Norkus

Linkime Jubiliatui veržlios energijos ir gyvenimo pilnatvės.

ZENONUI NORKUI – 65

Birželio 22 d. Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys, profesorius habilituotas daktaras Zenonas Norkus minėjo 65 metų sukaktį.

Linkime gyvybingos minties ir erdvės Jūsų išvalgomis, naujų prasmingų veiklų, tolesnio neblėstančio optimizmo, veržlios energijos, atradimo džiaugsmo ir daug nuostabių dienų Jūsų gyvenimo kelyje. •

ŽYMIUS MOKSLININKUS PRISIMENANT

Akademiko Juozo Dalinkevičiaus vardinei premijai – 30 metų

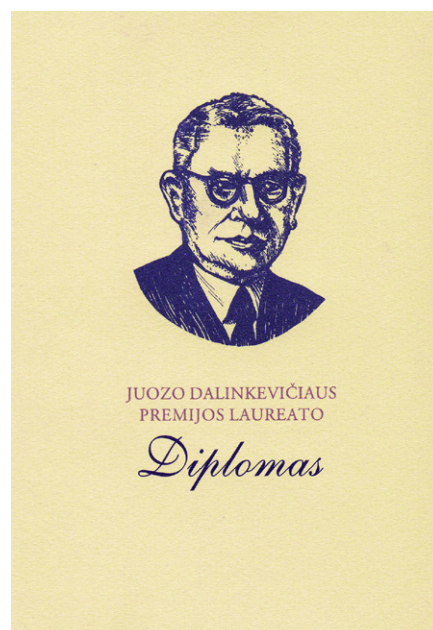
1991 metais atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, naujoje santvarkoje kūrėsi naujos institucijos, kurių tikslas – valdyti ir garsinti savo kraštą nepriklausomai nuo „didžiojo monstro“ valios. Ne išimtis buvo ir geologų bendruomenė, 1992 m. buvo įsteigtas Lietuvos nacionalinis geologų komitetas (LNGK), turėjęs atstovauti Lietuvos valstybei Tarptautiniame geologų kongrese, UNESCO projektuose, Tarptautinio geologinio žemėlapių komisijoje bei kitose institucijose. Nacionalinį komitetą sudarė aštuoni deleguoti nariai, pirmininku buvo išrinktas LMA narys ekspertas Algimantas Grigelis. Tais pačiais metais LNGK gavo akreditaciją oficialiai atstovauti Lietuvai Tarptautinio geologų kongreso veikloje.

Vienas svarbiausių LNGK veiklos barų, įvykus mokslinių tyrimų vystybės finansavimo virsmui, greičiau – griūčiai, buvo konsoliduoti geologų bendruomenę, remti naujas iniciatyvas, kad nebūtų prarastas per 40 metų sukauptas galingas mokslinis ir praktinis potencialas. 1993 m., minint visų mūsų mokytojo, genialaus mokslininko profesoriaus akademiko

Juozo Dalinkevičiaus gimimo 100-ąsias metines, siekdamas skatinti mokslo raidą, LNGK įsteigė vardinę Juozo Dalinkevičiaus premiją, kuri suteikiama „už vertingiausius Lietuvos geologijos mokslinius tyrimus“ (Premijos nuostatai, 2 p.). Tie tyrimai turėtų būti siejami su J. Dalinkevičiaus atliktų tyrinėjimų kryptimis. Buvo sukurtas šios premijos laureato diplomas, vėliau papuoštas Juozo Dalinkevičiaus atvaizdu.

Pirmuoju akademiko J. Dalinkevičiaus vardinės premijos laureatu 1993 m. tapo jo mokinys ir bendražygis, mokslų daktaras Jurgis Kispnėrius (apdovanotas po mirties). Vėlesniais metais šią premiją gavo prof. habil. dr. Juozas Paškevičius (1997), LMA narys korespondentas prof. habil. dr. Algimantas Grigelis (2001), habil. dr. Valentina Karatajtūtė-Talimaa (2003), prof. habil. dr. Povilas Suveizdis (2007), dr. Vytautas Narbutas (2011), habil. dr. Valentinas Baltrūnas (2015), LMA tikrasis narys prof. dr. Gediminas Motuza Matuzevičius (2019).

Šios vardinės premijos įsteigimas pasirodė esąs puikus sumanymas. Tokių premijų galėjo rasti ir daugiau, tačiau

Vardinės akademiko Juozo Dalinkevičiaus premijos laureato diplomo puslapis, 2001 m. Piešinio autorius nenurodytas.

Iš akad. A. Grigelio archyvo.

tam reikėjo globos ir finansų. Tad LMA prezidentas Benediktas Juodka pasiūlė perduoti J. Dalinkevičiaus premiją LMA globon. 1993 m. LMA narių visuotinio susirinkimo nutarimu buvo įsteigta 13 išskiliųjų Lietuvos mokslininkų vardinių premijų, 1997 m. patvirtinti atnaujinti nuostatai. Šiuo metu LMA yra įsteigta 19 vardinių premijų. •

*Akademikas
Algimantas Grigelis*

MOKSLININKŲ PRIPAŽINIMO ŽENKLAI

Akademikui Benediktui Juodkai – Ignoto Domeikos atminimo medalis

Iš kairės: akademikai Algimantas Grigelis, LMA prezidentas Jūras Banys, Benediktas Juodka ir Rimvydas Petrauskas. 2023 06 20.

Dailininko Petro Repšio sukurtą ir Lietuvos monetų kalykloje nukaldintą medalį birželio 20 d. vykusiam LMA narių visuotiniame susirinkime įteikė LMA prezidentas Jūras Banys ir Lietuvos I. Domeikos draugijos prezidentas akad. Algimantas Grigelis drauge su Vilniaus universiteto, kurio auklėtinis buvo I. Domeika, dabartiniu rektoriumi akad. Rimvydu Petrausku.

Pirmasis atminimo medalis Ignoto Domeikos draugijos valdybos 2023 m. sausio 11 d. nutarimu Nr. 1 skirtas akademikui Benediktui Juodkai „Už pasaulinio lygio biochemijos mokslo vystymą, už išmintį ir lyderystę vadovaujant Vilniaus universitetui

ir Lietuvos mokslų akademijai, už Lietuvos vardo garsinimą atstovaujant Lietuvos Respublikos Seimui ir už nuopelnus Lietuvos kultūrai“.

Mokslų akademijos kolektyvo vardu nuoširdžiai sveikiname akademiką B. Juodką pelnius šį apdovanojimą. •

Valstybės apdovanojimai – Liepos 6-osios – Valstybės ir Tautiškos giesmės dienos proga

Ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Karininko kryžių Lietuvos Respublikos Prezidentas Gitanas Nausėda įteikė chemikui organikui, profesoriumi emeritui, habilituotam daktarui, akademikui Eugenijui Butkui. Jis apdovanotas už indėlį į Lietuvos mokslo sistemos nuoseklų bei ilgalaikį vystymą ir garsinimą pasaulyje.

Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Riterio kryžiumi apdovanotas Sigitas Narbutas – literatūros istorikas, bibliografas, vertėjas, humanitarinių mokslų daktaras, už reikšmingus mokslinius senosios Lietuvos literatūros ir rašytinio paveldo, lietuvių kultūros asmenybių, lietuviškos knygos ir spaudos tyrinėjimus.

Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos nuotraukos / Robertas Dačkus.

ATMINIMUI

Akademikas Ramutis Petras Bansevičius

1939 02 23 – 2023 06 01

Birželio 1 d., eidamas 85-uosius metus, mirė inžinierius mechanikas, Lietuvos pjezomechanikos mokslo mokyklos kūrėjas, technologijos mokslų habilituotas daktaras, Lietuvos mokslų akademijos narys emeritas, profesorius Ramutis Petras Bansevičius.

Akademikas R. P. Bansevičius gimė 1939 m. vasario 23 d. Marijampolėje. 1961 m. baigė Kauno politechnikos institutą (nuo 1990 m. Kauno technologijos universitetas) ir nuo 1963 m. jame dirbo Mašinų gamybos (1985–1995), Gamybos sistemų katedros vedėju (1995–1996). 2000–2007 m. buvo šio universiteto rektorius. 1963–1983 m. dar dirbo Kauno politechnikos instituto mokslinio centro „Vibrotechnika“ laboratorijoje (nuo 1976 m. vedėjas); profesorius (1984). 1975–1976 m. stažavo Milano politechnikos institute. 1997–2001 m. buvo Lietuvos mokslų akademijos Technikos mokslų skyriaus pirmininkas.

Profesorius – daugiau kaip 250 mokslinių straipsnių, 7 precizinių sistemų dinamikos srities knygų, 18 patentų užsienyje autorius. Lietuviškasis mechatronikos srities autoritetas, mokslininkas, pelnęs ne tik Lietuvos, bet ir tarptautinį pripažinimą, R. P. Bansevičius sukūrė pjezomechanikos pagrindus ir jos taikymą realizuojant naują precizinių mechanizmų klasę – pjezoelektrines kelių laisvės laipsnių pavaras. Jis – 300 išradimų autorius. Profesoriaus darbai turi didelę praktinę reikšmę – kartu su užsienio kolegomis jis sukūrė planšetę, skirtą akliems dirbti su dvimate grafika bei internetu, tarptautinių mokslininkų pripažinimą pelniusį robotą manipuliatorių, sugebantį judėti trimis kryptimis su 5 nanometru skyra.

Nenuostabu, kad tokių laimėjimų pasiekęs žmogus buvo įvertintas daugybe apdovanojimų: LSSR

valstybine premija (1974, 1986, su kitais), Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Riterio kryžiumi (1999), Kazimiero Simonavičiaus premija (2000), Belgijos Karūnos ordino Komandoro kryžiumi (2006), Čekijos užsienio reikalų ministerijos sidabrinio atminimo medaliu (2006), Lietuvos mokslo premija (2010), Lietuvos mokslų akademijos atminimo medaliu (2019) ir kt.

Profesorių mylėjo ir gerbė jo mokiniai, kolegos mokslininkai, studentai ir bendradarbiai. Jis buvo šmaikštus ir pastabus, neieškantis žodžio kišenėje.

Šviesus akademiko Ramučio Petro Bansevičiaus atminimas ilgai išliks buvusių kolegų atmintyje, jo darbuose Lietuvos mokslų akademijos ir Kauno technologijos universiteto istorijos puslapiuose. •

Lietuvos mokslų akademija

Redakcinė taryba: J. Banys (pirmininkas), A. Bernotas, Z. Dabkevičius, G. Dzemyda, L. Kupčinskas, R. Maskoliūnas, V. Nekrošius, R. Petrauskas, V. Stanys, R. Šiaučiūnas, L. Valkūnas.

Leidinį rengė: S. Aukštinaitenė, A. Bagdonavičienė, E. Baronienė, I. Berulienė, M. Datkūnaitė, A. Daučiūnienė, R. Daukšienė, G. Griežienė, A. Grigelis, L. Milošienė, J. Olechnovičienė, V. Paškauskienė, I. Plikusienė, V. Vaštakaitė-Kairienė. Kalbos redaktorė S. Tamulionienė, nuotraukos V. Valuckienės, apipavidalino M. Datkūnaitė.